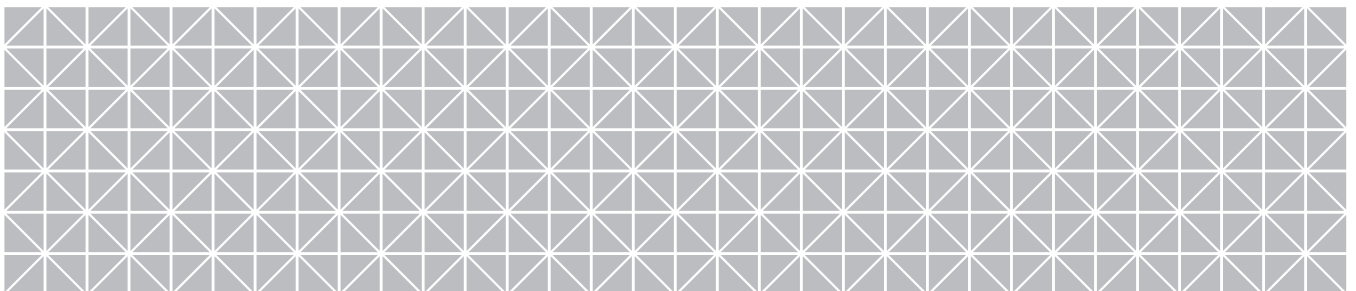

FAKULTA EKONOMICKÁ
ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY
V PLZNI

VEŘEJNÝ SEKTOR PRO EKONOMICKÉ A REGIONÁLNÍ GEOGRAFY STUDIJNÍ OPORA

Pavλίna Hejduková
Jan Pokorný

Veřejný sektor pro ekonomické a regionální geografie

Studijní opora

Ing. Pavlína Hejduková, Ph.D.
Ing. Jan Pokorný

2020

ISBN 978-80-261-0980-8

Vydala Západočeská univerzita v Plzni

2020

Tvorba této publikace byla podpořena z projektu Vnitřní soutěže ZČU „Tvorba studijních opor pro NMgr. studijní program „Ekonomická a regionální geografie““ č. VS-20-011.

OBSAH

Úvod	6
TÉMA 1: Veřejný sektor a veřejná správa.....	7
Veřejný sektor	7
Veřejná správa.....	9
TÉMA 2: Sociální stát.....	12
Sociální stát	12
Model sociálního státu ČR	14
TÉMA 3: Systém státní sociální podpory	17
Státní sociální podpora – principy systému	17
Státní sociální podpora – dávky	17
TÉMA 4: Dávky nemocenského pojištění	23
Nemocenské pojištění – principy systému	23
Nemocenské pojištění – dávky.....	24
TÉMA 5: Dávky důchodového pojištění a státní politika zaměstnanosti.....	32
Důchodový systém – principy systému.....	32
Důchodový systém – dávky	33
Státní politika zaměstnanosti – principy systému a nástroje	33
TÉMA 6: Spolupráce veřejného a soukromého sektoru, neziskové organizace. 38	
Spolupráce veřejného a soukromého sektoru.....	38
Neziskové organizace.....	39
TÉMA 7: PPP projekty	43
Produkce veřejných a smíšených statků.....	43
PPP projekty	45
TÉMA 8: Financování životního prostředí	49
Životní prostředí a nástroje pro ochranu	49
Financování životního prostředí.....	51
TÉMA 9: Water managment	55
Význam vody a přístupy	55

Water management.....	57
TÉMA 10: Financování infrastruktury a dopravy.....	60
Financování infrastruktury	60
Financování dopravy	61
TÉMA 11: Financování školství, vědy a výzkumu.....	64
Základní charakteristiky školství a jeho financování.....	64
Základní charakteristiky vědy a výzkumu a jejich financování.....	65
TÉMA 12: Financování kultury a zdravotnictví	69
Základní charakteristiky kultury a její financování	69
Základní charakteristiky zdravotnictví a jeho financování	70
TÉMA 13: Souhrnné opakování	73
	73
Oblast 1 – Veřejný sektor.....	73
Oblast 2 – Sociální stát.....	73
Oblast 3 – Státní politika zaměstnanosti	73
Oblast 4 – PPP projekty	73
Oblast 5 – Water management	74

ÚVOD

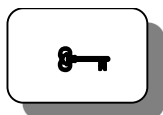
Cílem této studijní opory je usnadnit zejména studentům oboru Ekonomická a regionální geografie na Fakultě ekonomické ZČU v Plzni orientaci v předmětu Financování veřejného sektoru. Studijní opora není komplexním výkladem odborné problematiky daného předmětu, ale studijním materiálem zaměřeným na vybraná teoretická východiska a zejména na praktické aplikace problematiky veřejného sektoru v ČR. Je tedy třeba při studiu doplnit získané poznatky o další zdroje – zejména uvedené na konci každé kapitoly. Studijní oporu mohou samozřejmě využívat při studiu také studenti jiných studijních programů či oborů.

Všechny kapitoly v této studijní opoře mají tuto strukturu:

- cíl studia daného tématu,
- klíčová slova,
- kontrolní otázky,
- seznam literatury.

Pro snadnou orientaci ve studijní opoře jsou v textu použity tyto symboly:

- Rámeček na počátku každé kapitoly uvádí cíle studia daného tématu.

Klíčová slova

Kontrolní úlohy

Seznam literatury

Přejeme hodně zážitků a úspěchů při studiu!

Plzeň, 2020

Pavλίna Hejduková a Jan Pokorný

TÉMA 1: VEŘEJNÝ SEKTOR A VEŘEJNÁ SPRÁVA

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit teoretická východiska problematiky veřejného sektoru,
- charakterizovat funkce a úlohy veřejného sektoru,
- definovat základní aspekty veřejné správy,
- charakterizovat vybrané prvky veřejné správy,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: veřejný sektor, ekonomie veřejného sektoru, ekonomika veřejného sektoru, veřejné finance, veřejné statky, tržní selhání, veřejná správa, státní správa, územní samospráva.

Veřejný sektor je část ekonomiky každé vyspělé země a každý den se s tímto fenoménem setkáváme, aniž si to možná mnozí z nás vůbec uvědomují. Veřejný sektor nás provází od narození až po dobu, kdy tento svět opouštíme. Většina z nás se narodí v nemocnici, která je financována z veřejných rozpočtů, čerpá zdravotní péči, vzdělávání, jezdí po silnicích, využívá veřejnou dopravu – to všechno je součástí veřejného sektoru a ještě mnoho dalšího. Z hlediska praktických aplikací bude tato problematika řešena v rámci celého semestru, avšak v této kapitole bude důraz kladen na teoretická východiska veřejného sektoru a poté na charakteristické prvky veřejné správy v ČR.

Veřejný sektor

Problematika veřejného sektoru je spjata zejména s těmito základními pojmy: ekonomikou veřejného sektoru, ekonomikou veřejného sektoru a veřejnými financemi.

Ekonomie veřejného sektoru se začala rozvíjet během dvacátého století, a to v souvislosti s rozvojem smíšené ekonomiky (Jackson a Brown, 2003).

Ekonomie veřejného sektoru se zabývá zejména organizací státu a funkcemi státu (Pigou, 1928). Jinými slovy zaměřuje se na alokaci zdrojů veřejného sektoru, efektivností těchto alokací a veřejnými výdaji (Rektořík a kol., 2002).

Ekonomika veřejného sektoru alokační pravidla a procesy zkoumá v rámci jednotlivých odvětví veřejného sektoru (Rektořík a kol., 2002).

Veřejné finance představují peněžní vztahy, které zprostředkovávají tvorbu, rozdělení a použití peněžních fondů orgánů státu, územní samosprávy, státních podniků a ostatních veřejných organizací (Bakeš a kol., 2012). Veřejné finance je pojem, který obsahuje několik podstatných aspektů: jedná se o peněžní vztahy, kde jedním ze subjektů je stát, o financích se rozhoduje na základě veřejné volby, důležitou roli hraje veřejný sektor a kolektivní záležitosti, veřejný zájem stojí v popředí těchto vztahů, slouží k uspokojování potřeb veřejnosti, veřejné finance fungují na principech nenávratnosti, neekvivalentnosti a nedobrovolnosti (Hejduková, 2014; Hejduková, 2015).

Veřejný sektor lze na základě definic výše uvedených pojmů vymezit takto: veřejný sektor je podsystémem smíšené ekonomiky, jehož správu provádí tzv. veřejná správa, veřejný sektor tvoří dva typy institucí – státní a samosprávné, ve veřejném sektoru existuje veřejné vlastnictví, rozhodování ve veřejném sektoru probíhá v rámci veřejného zájmu, financování veřejných aktivit je realizováno ze soustavy veřejných rozpočtů (Ochrana, Pavel, Vítek a kol., 2010).

Veřejný sektor se rozvíjel právě v souvislosti s rozvojem zmíněné smíšené ekonomiky, což je dáno skutečností, že smíšená ekonomika je typická státními zásahy do ekonomiky a tyto zásahy ekonomická teorie zdůvodňuje příčinami tržních selhání jako například nedokonalá konkurence, veřejné statky, externality, asymetrické informace či nejistota. Tržní selhání jsou dána tím, že jednotlivé subjekty na trhu nejsou schopny jednat koordinovaně a trh nedosahuje efektivních výstupů (Jackson a Brown, 2003).

Z hlediska ekonomických statků veřejný sektor zabezpečuje jak statky smíšené, tak čisté veřejné statky (Samuelson, 1954). Oba tyto druhy ekonomických statků jsou nazývány jako statky kolektivní spotřeby a pozornost jim je věnována v mnoha klasických publikacích ekonomické teorie (Samuelson, 1954; Buchanan 1968; Jackson a Brown, 2003 aj.).

Ze základních kurzů ekonomie většina studentů zná zejména veřejné statky, které byly na výuce charakterizovány nevylučitelností ze spotřeby a nedělitelností spotřeby – tyto veřejné statky jsou označovány jako čisté veřejné statky. Těchto statků není úplně mnoho (typickými příklady jsou veřejná správa, obrana, policie, často v učebnicích uváděné veřejné osvětlení). Většina veřejných statků má však spíše charakter smíšených veřejných statků.

Kromě zabezpečování veřejných statků se veřejný sektor zabývá problematikou daní, sociálních transferů, regulací ekonomiky, zmírňování nerovností na trhu aj. Musgrave (1959) základní funkce veřejného sektoru (jež jsou vlastně výše naznačené) shrnuje do těchto skupin na funkce: alokační (zabezpečování veřejných statků, zmírňování dopadů externalit, zmírňování informačních rozdílů

mezi jednotlivými subjekty na trhu), distribuční (prerозdělování důchodů a bohatství v ekonomice prostřednictvím daňové soustavy a transferových plateb), stabilizační (stabilizace základních makroekonomických veličin prostřednictvím fiskální politiky) a regulační (regulace chování subjektů na trhu zejména prostřednictvím legislativy).

Existují i jiné přístupy k definici funkcí veřejného sektoru. Například členění funkcí na ekonomickou, sociální a politickou. Ekonomická a sociální funkce se velmi prolínají. Obsahem daných funkcí je zejména zajištění veřejných statků, zabezpečení tzv. hraničních statků, vytvořit podmínky pro fungování veřejného sektoru, přispět k ekonomickému růstu, vytvořit podmínky pro zkvalitnění lidského života, dosáhnout větší spravedlnosti v prerозdělování příjmů a bohatství ve společnosti, odstraňováním externalit z důvodu selhání trhu, vytváření pracovní příležitostí, pozitivní vliv na celkovou míru zaměstnanosti, poskytování služeb pro sociální slabší skupiny obyvatelstva apod. Politická funkce se projevuje v procesu veřejné volby, to je v oblastech soutěžení politických stran o voliče. Činnost veřejného sektoru ovlivňuje hospodářská politika vlády, proto, že její cíle i nástroje jsou předmětem veřejného rozhodování v zákonodárných sborech, na územní úrovni se jedná o rozhodování zastupitelstev krajů, obcí a měst (Měrtlová, 2011).

Z praktického pohledu je struktura veřejného sektoru mezi jednotlivými zeměmi velmi rozdílná a závisí (společně i s velikostí veřejného sektoru) na mnoha faktorech – například věkovém složení obyvatelstva, fázi, ve které se právě nachází ekonomika, tradicích, solidaritě, výkonnosti ekonomiky apod.

Veřejná správa

Důležitou roli v rámci veřejného sektoru hraje veřejná správa. Veřejná správa plní zejména tyto úkoly: realizuje politiku státu, provádí výkon veřejné moci, zajišťuje přenos informací, styk s veřejností, zajišťuje veřejné služby a je vykonavatelem zákonů.

Základní charakteristiky veřejné správy lze shrnout následovně:

- z hlediska ekonomické teorie se jedná o čistý veřejný statek,
- z ekonomického hlediska je veřejná správa resortem veřejného sektoru,
- veřejná správa je nerozlučně spjata s existencí státu,
- jedná se o nástroj územní samosprávy pro realizaci municipální a regionální politiky,
- orgány veřejné správy jsou řídicími subjekty ve veřejném sektoru,
- veřejná správa funguje na základě veřejného práva,

- organizačně je veřejná správa tvořena správními úřady a veřejnoprávními korporacemi.

Veřejná správa spravuje veřejný sektor, ale má i další významné charakteristiky, a to s ohledem na členění veřejné správy na státní správu a územní samosprávu (v ČR je územní samospráva tvořena obcemi a kraji), přičemž je třeba zdůraznit princip subsidiarity. Princip subsidiarity vychází z pojetí naprosto opačného: svěřit moc orgánům, které jsou občanu nejbližší, a pouze pokud jsou pro to závažné důvody, tuto moc přesunout na různé centrální úrovně (od občana vzdálenější).

Státní správa:

- vymezuje zákonný rámec pro postavení, organizaci a úkoly územní samosprávy,
- spolupracuje s územní samosprávou,
- vykonává právní dozor nad činností územní samosprávy.

Územní samospráva:

- vykonává činnosti v mezích příslušných zákonů nezávisle na státu,
- stát zasahuje v případě přerušení zákonů a ostatních obecně závazných předpisů nebo vyžaduje-li to ochrana zákona – využití pouze zákonných prostředků,
- stát přesouvá některé činnosti na územní orgány veřejné správy v rámci principu subsidiarity,
- úloha územní samosprávy v rámci veřejného sektoru neustále nabývá na významu.

Kontrolní úlohy:

1. Definujte rozdíl mezi pojmy ekonomie veřejného sektoru a ekonomika veřejného sektoru.
2. Charakterizujte pojem veřejné finance a uveďte souvislost mezi veřejnými financemi a veřejným sektorem.
3. Vymezte základní aspekty veřejného sektoru.
4. Specifikujte jednotlivé příčiny tržních selhání na konkrétních příkladech.

5. Dle ekonomických teoretiků charakterizujte pojem veřejný statek, uveďte základní znaky čistých veřejných statků a odlište čisté veřejné statky od smíšených statků.
6. Popište jednotlivé funkce veřejného sektoru za použití konkrétních příkladů.
7. Jmenujte základní charakteristiky veřejné správy.
8. Definujte rozdíly mezi státní správou a územní samosprávou.
9. Kým je tvořena územní samospráva v ČR?
10. Vymezte pojem princip subsidiarity.

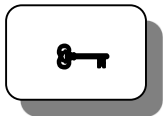
Seznam literatury:

- Bakeš a kol. (2012). *Finanční právo*. 6. upravené vydání. Praha: C. H. Beck.
- Buchanan, J. M. (1968). *The Demand and Supply of Public Goods*. Chicago: Rand McNally, 41-43.
- Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.
- Jackson, P. M., Brown, Ch. V. (2003). *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill.
- Ochrana, F., Pavel, J., Vitek, L. a kol. (2010). *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada 2010.
- Pigou, A. C. (1928). *A Study in Public Finance*. Londýn: Macmillan.
- Rektořík, J. a kol. (2002). *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress.
- Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*, 36(4), 387-389.

TÉMA 2: SOCIÁLNÍ STÁT

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit pojem sociální stát a přístupy k sociálnímu státu,
- popsat zásadní etapy historického vývoje sociálního státu,
- diskutovat současný stav dané problematiky s ohledem na praxi ČR v rámci veřejného sektoru.

Klíčová slova: sociální stát, sociální zabezpečení, sociální systém, welfare state.

Sociální stát hraje důležitou roli v rámci ekonomiky, protože má zásadní vliv nejen na finanční aspekty veřejných financí, financí firem i domácností, ale též jeho nastavení ovlivňuje sociální klima ve společnosti. V rámci sociálního státu většinu zodpovědnosti za politickou, ekonomickou a sociální prosperitu občanů přejímá stát.

Sociální stát

Sociální stát má užší a vnitřní pojetí:

- užší pojetí definuje sociální stát jako sociální péči,
- širší pojetí (častěji využívané) vidí sociální stát jako sociální politiku.

Pro pojem sociální stát nelze nalézt jednotnou definici. Souhlasit však lze s tím, že se jedná o stát, který podporuje ekonomické a sociální zabezpečení občanů, snaží se o zmírnění nerovností ve společnosti v oblasti příjmů a bohatství, usiluje o ekonomický růst a celkově blaho celé společnosti v zajištění kvalitních podmínek pro život (Pierson, 2001).

Sociální stát je charakteristický tím, že vláda přebírá zodpovědnost za prosperitu svých občanů a je nastaven tak, že ve svých zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenku, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, jsou věcí veřejnou, nejen věcí jedinců či rodin (Potůček, 1995).

Často je na mezinárodním poli sociální stát označován jako „welfare state“. V ČR je využíváno i dalších termínů pro sociální stát, například: stát blahobytu, stát veřejných sociálních služeb, asistenční stát, stát sociálního zabezpečení, stát sociálních práv, sociální kapitalismus. Mnohdy se však i u českých autorů používá

uvedeného anglického termínu bez překladu.

Základní milníky předchůdců sociálního státu až po etapy formování a naopak problémů moderního pojetí sociálního státu vhodně vymezuje Nosková (2012) a stručně lze definovat takto:

Předchůdci sociálního státu

- pravěk – rodová solidarita; problém chudoby,
- starověk – pomoc závisí na významnosti a potřebnosti člověka ve společnosti; soucit a pomoc nejsou v některých společnostech brány jako kladná hodnota,
- středověk – podpora slabších ze strany církve, významná role křesťanství, růst problému chudoby,
- novověk – průmyslová revoluce, vyhranění sociálních problémů (urbanizace, ztráta tradičního zaměstnání, teritoriální oddělení pracoviště a bydliště a rozpad tradiční rodiny aj.).

Termín „welfare state“ byl poprvé použit na počátku 40. let 20. století anglickým lordem W. H. Beveridge, který v roce 1942 začal tento pojem používat a označil jím svůj model univerzálního minimálního sociálního zabezpečení (Velká Británie a ochrana před pěti „velkými zly“ – chudobou, nemocí, nezaměstnaností, nevzdělaností a nedostatečným bydlením). V Německu se objevuje ve druhé polovině 19. století moderně organizované sociální pojištění, tzv. Bismarckovo povinné sociální pojištění, na území ČR byly první náznaky sociálního státu již v roce 1854, kdy se začalo zakládat samostatné hornické pojištění (více Abel-Smith, 1992; Vostatek, 2015).

Rozšíření sociálního státu nastalo po druhé světové válce, v 50. a 60. letech minulého století. Někteří autoři jej označují jako zlatou éru sociálního státu. Již v 70. letech však přichází s ropnou krizí i krize sociálního státu. Příčinou jsou změny ve struktuře pracovního trhu, globalizace, stárnutí populace, rozpočtové deficity atd. (Keller, 2005).

Obecně lze krizi sociálního státu definovat tak, že sociální stát je příliš drahý, aparát sociálního státu je těžkopádný, netransparentní a neefektivní a pro společnost nespravedlivý, jelikož zvýhodňuje určité vrstvy obyvatel.

Koncept sociálního státu je kritizován od jeho samotného počátku a i zastánci sociálního státu se shodují v současné době na tom, že sociální stát je třeba zásadně upravit tak, aby odpovídal současné společnosti a chránil před novými celospolečenskými riziky.

Nejznámější přístupy konceptů sociálního státu zobrazuje Tab. 1.

Tab. 1: Typologie sociálního státu

Kritérium	Typ sociálního státu		
Titmova typologie	pracovně-výkonový	reziduální	institucionálně-redistributivní
Esping-Andersenova typologie	konzervativní	liberální	sociálně-demokratický
Role: rodiny	centrální	marginální	marginální
trhu	marginální	centrální	marginální
státu	dodatečná	marginální	centrální
Míra de-komodifikace	vysoká (pro živitele rodiny)	minimální	maximální
Hlavní forma solidarity	etastická	individuální	univerzální
Hlavní představitel solidarity	rodina	trh	stát
Odvození sociální pomoci	příspěvek	potřeba	občanství
Příklad země	Německo	USA	Švédsko

Zdroj: Pokorný (2018) dle Esping-Andersen (1999) a Van Voorhis (2002)

Model sociálního státu ČR

Českou republiku nelze jednoznačně přiřadit jen k jednomu typu sociální politiky. Model České republiky se utvářel v reakci na socialistickou minulost a též v souvislosti se změnami společenského systému po roce 1989.

Doba socialistického vývoje byla založena na zcela odlišných podmínkách, než lze spatřovat v době současné, a to jak na poli ekonomickém, sociálním, tak politickém (stát měl monopolní postavení v sociální oblasti, systém byl náročný na ekonomické zdroje, bylo podporováno pasivní chování obyvatelstva, k některým skupinám či jedincům byl používán represivní přístup, existence rovnostářského přístupu).

Společenská a sociální transformace po roce 1989 prohloubila rozdíly ve společnosti, došlo k nárůstu příjmové a majetkové nerovnosti ve společnosti

a vznikly nové sociální problémy dané doby (chudoba, sociální vyloučení, nezaměstnanost). Došlo k vytvoření úřadů práce a zabezpečení uchazečů o zaměstnání, zavedení dávek pro rodiny s dětmi a rozvinul se systém sociálních služeb. Na straně druhé je však třeba obnovit individuální odpovědnost za vlastní osud a podporovat aktivní přístupy k řešení sociálních problémů.

Jak bylo naznačeno, sociální stát v současné podobě používá pro naplňování svých funkcí mnoho rozličných nástrojů sociálního zabezpečení. Institucionalizované nástroje sociálního zabezpečení je možné označit jako sociální systémy, které jsou konstituovány v rámci sociálních politik příslušného státu. Stát zjednodušeně podporuje občany ve dvou možných formách, a to prostřednictvím dávek nebo prostřednictvím služeb (Hejduková, 2014; Hejduková, 2015) – více ve vybraných kapitolách týkajících se sociálních dávek.

Kontrolní úlohy:

1. Definujte pojem „sociální stát“ a diskutujte různé přístupy k tomuto pojmu.
2. Přiřaďte k vývojovým etapám sociálního státu uvedené charakteristiky:

pravěk	krize sociálního státu
starověk	rodová solidarita
středověk	pomoc závisí na významnosti a potřebnosti pro společnost
novověk	zásadní role křesťanství
současnost	urbanizace, rozpad tradiční rodiny
3. Jmenujte alespoň tři problémy současného sociálního státu.
 -
 -
 -
4. Vysvětlete následující typy krizí sociálního státu:
 - krize nákladů:
 - krize efektivity:
 - krize legitimacy:
5. Jaké dopady socialistické minulosti lze pozorovat v sociální politice ČR?
6. Definujte základní aspekty sociálního státu lorda W. H. Beveridge.

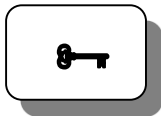
Seznam literatury:

- Abel-Smith, B. (1992). The Beveridge report: Its origins and outcomes. *International Social Security Review*, 45(1-2): 5-6.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.
- ILO. [online] 2007 (cit. 15. 8. 2014). Dostupné z: <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/lang--en/index.htm>
- Keller, J. (2005). *Soumrak sociálního státu*. Praha: Slon.
- Nosková, V. (2012). *Sociální zabezpečení*. Lomnice u Tišnova: SOU a SOŠ SČMSD.
- Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Pokorný, J. (2018). *Fungování konkrétního sociálního státu a dopady na ekonomiku*. (Bakalářská práce). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česká republika.
- Potůček, M. (1995). *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Van Voorhis, R. A. (2002). Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 29(4), 3-18.
- Vostatek, J. (2015). *Otto von Bismarck a sociální modely*. Praha: Institut Václava Klause.

TÉMA 3: SYSTÉM STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit principy systému státní sociální podpory,
- definovat jednotlivé dávky systému státní sociální podpory a podmínky nároku na tyto dávky,
- diskutovat současný stav dané problematiky s ohledem na praxi ČR.

Klíčová slova: státní sociální podpora, peněžité dávky, podmínky nároku, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné.

Státní sociální podpora – principy systému

Systém státní sociální podpory v České republice je primárně zaměřen na rodiny s dětmi. Stát se díky danému systému podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby dětí a rodin tím, že je zabezpečuje peněžitými dávkami.

Právně je daný systém vymezen zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Správa, organizace a výplata dávek přísluší úřadu práce.

Podmínkou nároku na dávky není návaznost na platbu odvodů pojistného. Financování dávek je realizováno ze zdrojů vzniklých zdaněním, tedy ze státního rozpočtu.

Státní sociální podpora – dávky

Systém státní sociální podpory obsahuje dva druhy dávek: dávky poskytované v závislosti na výši příjmů (tento typ dávek se označuje jako dávky testované) a dávky, jejichž poskytování není vázáno na výši příjmů (tento typ dávek se označuje jako dávky netestované).

Mezi dávky testované patří:

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení,
- porodné.

Mezi dávky netestované se řadí:

- rodičovský příspěvek,
- pohřebné.

Základní charakteristiky k systému státní sociální podpory jsou uvedeny na stránkách MPSV: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora> (viz následující text).

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 2,7násobku životního minima. Přídavek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte a ve dvou výměrách podle druhu příjmu. Ve zvýšené výměře dávka náleží, pokud některá ze společně posuzovaných osob má příjem z výdělečné činnosti nebo z určitých dávek.

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč měsíčně základní výměra
do 6 let	500
6 – 15 let	610
15 – 26 let	700

Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 300 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou 2 a více dětí narozených současně, má rodič nárok až na vyčerpání celkové částky 450 000 Kč. Jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu v částce převyšující 10 000 Kč, může rodič volit měsíční výši čerpání rodičovského příspěvku až do této výše. Pokud žádá o rodičovský příspěvek o dvě a více současně narozené děti, může provést volbu až do výše 1,5 násobku 70% 30násobku denního vyměřovacího základu. V případě, že denní vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho základu, který je vyšší, aniž rodič s vyšším denním vyměřovacím základem o rodičovský příspěvek žádá, nebo ho pobírá. Pokud ani jednomu z rodičů nelze stanovit denní vyměřovací základ, nebo 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší než 10 000 Kč, rodič volí výši rodičovského příspěvku až do částky 10 000 Kč měsíčně, v případě dvou a více současně narozených dětí do částky 15 000 Kč měsíčně. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce.

Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek je, že dítě mladší dvou let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 92 hodin v kalendářním měsíci. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro

zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně postižené může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně. Dítě, jehož osamělý rodič nebo oba rodiče jsou závislí na pomoci jiné osoby ve stupni III nebo IV, může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. U dítěte, které dovršilo 2 roky věku, není docházka do zařízení omezena.

Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

Příspěvek na bydlení

Touto dávkou stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem.

Porodné

Touto dávkou se rodině s nízkými příjmy jednorázově přispívá na náklady související s narozením dítěte, nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině. Nárok na porodné má rodina, které se narodilo první nebo druhé živé dítě a jejíž příjem v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte byl nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě, při narození druhého živého dítěte je to 10 000 Kč.

Pohřebné

Na pohřebné má nárok osoba, jež vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč.

Žádosti o poskytování dávek státní sociální podpory vyřizují krajské pobočky Úřadu práce ČR podle místa trvalého pobytu osoby, která má na dávku nárok, tj. oprávněné osoby.

Žádosti o dávky se podávají na tiskopisech předepsaných MPSV.

Nárok na dávky má pouze fyzická osoba, jestliže ona a s ní společně posuzované osoby jsou hlášeny k trvalému pobytu (občané) nebo mají trvalý pobyt (cizinci)

na území České republiky a mají zde bydliště. Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, jsou oprávněnými osobami po uplynutí 365 dní ode dne hlášení k pobytu. Do doby 365 dnů pobytu na území České republiky se nezapočítává doba, kdy je osoba žadatelem o udělení azylu ubytovaným v pobytovém středisku Ministerstva vnitra. Dávky státní sociální podpory náleží rovněž dalším, v zákoně o SSP uvedeným osobám, které nemají na území České republiky trvalý pobyt, pokud zde mají bydliště. Do okruhu oprávněných osob spadají také občané Evropské unie, krytí přímo použitelnými předpisy EU - Nařízením EP a Rady (ES) č. 883/2004 a Nařízením EP a Rady (EU) č. 492/2011. Nárok na výplatu dávek zaniká uplynutím 3 měsíců ode dne, za který dávky náleží. U dávek jednorázových zaniká nárok uplynutím 1 roku ode dne, za který dávka náleží.

Základní pojmy potřebné k rozhodnutí o nároku na vybrané dávky jsou následující:

PŘÍJMY

rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory zahrnují především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále dávky nemocenského a důchodového pojištění a podporu v nezaměstnanosti včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. čisté příjmy.

RODINOU

pro účely státní sociální podpory se rozumí soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let. U příspěvku na bydlení jsou společně posuzovány všechny osoby, které jsou v bytě hlášeny k (trvalému) pobytu, podmínka společné domácnosti se nevyžaduje.

ŽIVOTNÍ MINIMUM

U přídatku na děti a porodného se příjmy porovnávají s určitým násobkem životního minima. Dané pojmy jsou upraveny zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění.

Aktuální částky životního a existenčního minima v roce 2020 jsou zobrazeny na Obr. 1.

Obr. 1: Částky životního a existenčního minima a příklady různých domácností dle situace roku 2020

Zdroj: MPSV (2020).

Kontrolní úlohy:

Do volného prostoru pod každým zadáním vepište svoji odpověď.

1. Charakterizujte dávku „Rodičovský příspěvek“ z hlediska následujících aspektů:

- komu se vyplácí a za jakých podmínek:
- jak dlouho se může pobírat:
- na čem závisí velikost vyplácené dávky:

2. Charakterizujte dávku „Porodné“ z hlediska následujících aspektů:

- komu se vyplácí a za jakých podmínek:
- jak dlouho se může pobírat:
- na čem závisí velikost vyplácené dávky:

3. Charakterizujte dávku „Příspěvek na bydlení“ z hlediska následujících aspektů:

- komu se vyplácí za jakých podmínek:
- jak dlouho se může pobírat:
- na čem závisí velikost vyplácené dávky:

5. Charakterizujte dávku „Pohřebné“ z hlediska následujících aspektů:

- komu se vyplácí a za jakých podmínek:
- jak dlouho se může pobírat:
- na čem závisí velikost vyplácené dávky:

6. Charakterizujte dávku „Přídavek na dítě“ z hlediska následujících aspektů:

- komu se vyplácí a za jakých podmínek:
- jak dlouho se může pobírat:
- na čem závisí velikost vyplácené dávky:

Seznam literatury:

Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

MPSV. (2020). *Státní sociální podpora*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora>

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.

TÉMA 4: DÁVKY NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit základní charakteristiky dávek nemocenského pojištění v ČR,
- definovat základní podmínky nároku dávek nemocenského pojištění,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: nemocenské dávky, nemocenské pojištění, peněžitá pomoc v mateřství, nemocenské, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, dávka otcovské poporodní péče, dlouhodobé ošetřovné.

Nemocenské pojištění – principy systému

„Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní občany v okamžiku, kdy kvůli nemoci či mateřství ztratí krátkodobě výdělek. Účast na nemocenském pojištění zaměstnanců vzniká ze zákona a je povinná. Osoby samostatně výdělečně činné si mohou platit nemocenské pojištění dobrovolně.“ (Česká správa sociálního zabezpečení, 2014).

Základní právní úprava, která v ČR vymezuje nemocenské pojištění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

System nemocenského pojištění zajišťuje pojištěnce peněžitými dávkami v tzv. krátkodobých sociálních událostech. Peněžité dávky jsou v rámci nemocenského pojištění čtyři: peněžitá pomoc v mateřství, nemocenské, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Dávky spravují a řeší místně příslušné okresní správy sociálního zabezpečení.

Pojištěnci nemocenského pojištění jsou zaměstnanci a v případě dobrovolné přihlášky také OSVČ. Žádný jiný subjekt nemůže být ani dobrovolně účasten nemocenského pojištění.

Podmínky nároku na dávky jsou na rozdíl od systému státní sociální podpory vázány na účast na nemocenském pojištění.

Základní podmínky účasti na nemocenském pojištění

Účast zaměstnance na nemocenském pojištění je vymezena dvěma základními podmínkami:

- výkon práce na území České republiky v zaměstnání vykonávaném v pracovněprávním či pracovním vztahu, který může účast na nemocenském pojištění založit,
- minimální výši sjednaného příjmu (jedná se o tzv. rozhodný příjem, jehož hranice je pro rok 2020 stanovena částkou 3 000 Kč).

Účast OSVČ na nemocenském pojištění je dobrovolná a vzniká:

- podáním přihlášky k nemocenskému pojištění okresní správě sociálního zabezpečení a
- zaplacením pojistného na nemocenské pojištění. (zákon o nemocenském pojištění, v platném znění).

Základní pojmy spojené s nemocenským pojištěním a dávkami nemocenského pojištění jsou:

- podpůrčí doba = maximální možná doba pobírání dávky,
- ochranná lhůta = doba, ve které je možné nárokovat dávku, přestože již pojistný vztah neexistuje.

Nemocenské pojištění - dávky

Dávky nemocenského pojištění tvoří 5 konkrétních dávek, podmínky nároku jsou mimo jiné vázány na účast na nemocenském pojištění.

Z nemocenského pojištění se poskytuje 6 peněžitých dávek, a to:

- nemocenské,
- peněžitá pomoc v mateřství,
- ošetřovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství,
- dávka otcovské poporodní péče (tzv. otcovská),
- dlouhodobé ošetřovné.

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení a hradí se ze státního rozpočtu (z příjmů z pojistného).

Dávky nemocenského pojištění se vyplácejí za kalendářní dny.

Při souběhu nároků na tutéž dávku z více zaměstnání zakládajících účast na nemocenském pojištění se poskytne ze všech zaměstnání pouze jedna dávka, která se vypočte z příjmů dosažených ve všech těchto zaměstnáních.

Nemocenské

Zaměstnanec nebo OSVČ, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, má nárok na nemocenské od 15. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (včetně zápočtů předchozí doby trvání dočasné pracovní neschopnosti). OSVČ však pro získání nároku na nemocenské musí být účastna dobrovolného nemocenského pojištění OSVČ alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti.

Po dobu prvních 14 kalendářních dnů je zaměstnanec (nikoli OSVČ), kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 4. pracovního dne (při karanténě od prvního pracovního dne).

Poživateli starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně se nemocenské vyplácí od 15. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) po dobu nejvýše 70 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jímž končí pojištěná činnost.

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti (karantény) došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. ochranné lhůtě. Účelem ochranné lhůty je zajistit bývalého zaměstnance po stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události (dočasné pracovní neschopnosti) dříve, než opět nastoupí další zaměstnání. Ochranná lhůta v případě uplatňování nároku na nemocenské činí 7 kalendářních dnů ode dne skončení zaměstnání, které zakládalo účast na nemocenském pojištění. U zaměstnání kratších než 7 kalendářních dnů činí ochranná lhůta pouze tolik dnů, kolik činilo toto poslední zaměstnání.

Ochranná lhůta neplyne:

- z pojištěné činnosti poživatele starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně,
- z dalšího zaměstnání sjednaného jen na dobu dovolené v jiném zaměstnání,
- ze zaměstnání zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce,
- ze zaměstnání malého rozsahu,
- ze zaměstnání, které si žák nebo student sjednali výlučně na dobu školních prázdnin nebo jejich část,
- v případě, že pojištění odsouzeného skončí v době jeho útěku z místa výkonu trestu odnětí svobody.

Peněžitá pomoc v mateřství

Základní podmínky nároku na tuto dávku jsou: v den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu aspoň 270 dnů. U OSVČ je další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu aspoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby.

U žen, jejichž pojištěné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, maximálně však 180 kalendářních dnů.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů (u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba 37 týdnů).

U pojištěnce, pokud převzal dítě do péče, činí podpůrčí doba 22 týdnů (31 týdnů při převzetí dvou a více dětí zároveň).

Peněžitou pomoc v mateřství je možno pobírat nejdéle do 1 roku věku dítěte, jde-li o dávku náležející z titulu porodu dítěte. Jde-li o dávku náležející z titulu převzetí dítěte do náhradní péče, tak do 7 let věku a 31 týdnů.

Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, a to od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. Muž musí pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí ode dne, který si pojištěnka určila jako nástup na peněžitou pomoc v mateřství, případně ode dne převzetí dítěte do péče.

Ošetřovné

Na ošetřovné má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že musí

- ošetřovat nemocného člena domácnosti, nebo
- pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno (z důvodu havárie, epidemie, jiné nepředvídané události), dítěti byla nařízena karanténa, nebo osoba, která jinak o dítě pečuje, sama onemocněla.

Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetřovné na dítě, na které již druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek (existuje několik výjimek). V témže případě ošetřování (péče) náleží

ošetřovné jen jednou a jen jednomu z oprávněných nebo postupně dvěma oprávněným, jestliže se v témže případě ošetřování (péče) vystřídají.

Ochranná lhůta pro ošetřovné není stanovena.

Podpůrcí doba u ošetřovného činí nejdéle 9 kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, činí podpůrcí doba nejdéle 16 kalendářních dnů.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu; ve stanovených případech se vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí od data převedení na jinou práci do doby nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

Dávka otcovské poporodní péče (otcovská)

Nárok na dávku má otec dítěte, který o dítě pečuje a osoba (muž nebo žena), která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Za otce dítěte je pro účely této dávky považován ten, kdo je v matrice (knize narození) zapsán jako otec.

Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou v období 6 týdnů ode dne narození dítěte, anebo ode dne převzetí dítěte do péče, jestliže takové dítě nedosáhlo 7 let věku. Otcovská náleží jen jednou a to i v případech, kdy pojištěnec pečuje o více dětí narozených současně nebo o více dětí převzatých současně do péče.

Nárok na otcovskou nevznikne, jestliže k nástupu na otcovskou dojde po zániku pojištění, to znamená, že u otcovské neplyne ochranná lhůta.

Podpůrcí doba činí u otcovské maximálně 1 týden bez možnosti přerušení a začíná dnem nástupu na otcovskou. Pro volno v zaměstnání využijí otcové rodičovskou dovolenou.

Dlouhodobé ošetřovné

U dlouhodobého ošetřovného jsou stanoveny podmínky jednak pro ošetřovanou osobu a jednak pro osobu ošetřující.

U ošetřované osoby muselo dojít k závažnému zhoršení zdravotního stavu, který vyžadoval alespoň 7 denní hospitalizaci v nemocnici a v den propuštění bude potvrzeno, že potřeba celodenní péče bude trvat nejméně dalších 30 dnů. Ošetřovaná osoba musí dát písemný souhlas k ošetřování konkrétní osobě.

Ošetřující osoba může být například manžel (manželka) ošetřované osoby nebo registrovaný partner (registrovaná partnerka) ošetřované osoby, příbuzný v přímé linii nebo sourozenec aj. U těchto příbuzných se nevyžaduje podmínka společné domácnosti.

U ošetřující osoby se vyžaduje čekací doba; nemocenské pojištění muselo u zaměstnance trvat v posledních 4 měsících alespoň 90 dnů, OSVČ musela být pojištěna v rámci nemocenského pojištění v posledních 3 měsících. Ošetřující osoba nesmí po dobu ošetřování vykonávat žádnou výdělečnou činnost, ani nepojištěnou. V průběhu 90 dnů se mohou ošetřující osoby libovolně střídat v ošetřování osoby vyžadující dlouhodobou péči po celých dnech. Při střídání a opakovaném poskytování péče se dávka nevypočítává znovu. Výplata dávky nenáleží po dobu, kdy byla ošetřovaná osoba znovu hospitalizována. Nárok na další dlouhodobé ošetřovné vznikne ošetřující osobě nejdříve po uplynutí 12 měsíců od skončení předchozí dlouhodobé péče.

Podpůrčí doba činí u této dávky maximálně 90 kalendářních dnů. Doba těchto 90 dnů se neprodlužuje ani z důvodu hospitalizace ošetřované osoby v průběhu podpůrčí doby.

Zaměstnavatel nemá povinnost omluvit nepřítomnost zaměstnance v práci po dobu poskytování dlouhodobé péče. Brání-li uvolnění vážné provozní důvody, musí je zaměstnavatel sdělit zaměstnanci písemně.

Výpočet dávek nemocenského pojištění

Dávky nemocenského pojištění vycházejí z denního vyměřovacího základu, tedy z předchozího výdělku pojištěnce, který se dále upravuje dle tzv. redukčních hranic.

Denní vyměřovací základ se zjistí tak, že započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost) se dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic na denní vyměřovací základ.

Výši tří redukčních hranic platných od 1. ledna kalendářního roku vyhlašuje Ministerstvo práce a sociálních věcí formou Sdělení ve Sbírce zákonů.

Pro rok 2020 jsou stanoveny redukční hranice:

1. redukční hranice činí 1162 Kč,
2. redukční hranice je stanovena částkou 1742 Kč a
3. redukční hranice je 3484 Kč.

Redukce se provede tak, že se započte:

- do první redukční hranice u nemocenského, ošetřovného a dlouhodobého ošetřovného 90 % denního vyměřovacího základu,
- u peněžitě pomoci v mateřství, otcovské a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství 100 % denního vyměřovacího základu,
- z části denního vyměřovacího základu mezi první a druhou redukční hranicí se započte 60 %,
- z části mezi druhou a třetí redukční hranicí se započte 30 %,
- k části nad třetí redukční hranici se nepřihlédne.

Výše dávek nemocenského pojištění

Výše dávek nemocenského pojištění není stejná u všech dávek a může být i rozličná dle délky pobírání – viz text dále.

Výše nemocenského činí 60 % denního vyměřovacího základu od 15. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti do 30. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti, od 31. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény sazba činí 66 % denního vyměřovacího základu a dále od 61. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény činí sazba nemocenského 72 % denního vyměřovacího základu.

Výše nemocenského u dobrovolných členů integrovaného záchranného systému (např. u dobrovolných hasičů) náleží nemocenské ve výši 100 % denního vyměřovacího základu, pokud tato dočasná pracovní neschopnost nebo karanténa vznikla v důsledku zásahu (tj. v důsledku provádění záchranných a likvidačních prací), k němuž byla jednotka nebo složka integrovaného záchranného systému povolána. Tuto skutečnost pojištěnci potvrdí operační středisko integrovaného záchranného systému.

Výše peněžitě pomoci v mateřství činí 70 % denního vyměřovacího základu.

Výše ošetřovného činí 60 % denního vyměřovacího základu.

Výše vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství je stanovena jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden

kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.,
Výše otcovské činí 70 % denního vyměřovacího základu,
Výše dlouhodobého ošetrovného činí 60 % denního vyměřovacího základu.

Uplatnění nároku na dávku nemocenského pojištění

Zaměstnanec předá žádost o dávku, kterou zpravidla vystavuje lékař, svému zaměstnavateli, který ji spolu s podklady pro stanovení nároku na dávku a její výplatu zašle příslušné okresní správě sociálního zabezpečení, která provádí nemocenské pojištění zaměstnanců. K žádosti zaměstnance o dávku nemocenského pojištění je zaměstnavatel povinen vyplnit zákonem předepsaný tiskopis, jehož vydávání zajišťuje Česká správa sociálního zabezpečení. Jedná se o přílohu k žádosti o dávku nemocenského pojištění. Tato příloha je uveřejněna na webových stránkách České správy sociálního zabezpečení (viz níže). Na tiskopisu zaměstnavatel uvede především započitatelné příjmy zaměstnance v rozhodném období a počet tzv. „nezapočitatelných dnů“ v tomto rozhodném období, aby okresní správa sociálního zabezpečení mohla vypočítat denní výši dávky. Zaměstnavatelé přijímají žádosti o dávku i od svých bývalých zaměstnanců.

Další informace o dávkách získáte na adrese: www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/.

Kontrolní úlohy:

Do volného prostoru pod každým zadáním vepište svoji odpověď.

1. Charakterizujte dávku „Nemocenské“ z hlediska následujících aspektů:
 - komu se vyplácí a za jakých podmínek:
 - jak dlouho se může pobírat:
 - na čem závisí velikost vyplácené dávky:
2. Charakterizujte dávku „Ošetrovné“ z hlediska následujících aspektů:
 - komu se vyplácí a za jakých podmínek:
 - jak dlouho se může pobírat:
 - na čem závisí velikost vyplácené dávky:
3. Charakterizujte dávku „Peněžitá pomoc v mateřství“ z hlediska následujících aspektů:
 - komu se vyplácí a za jakých podmínek:
 - jak dlouho se může pobírat:
 - na čem závisí velikost vyplácené dávky:

4. Charakterizujte dávku „Dávka otcovské poporodní péče“ z hlediska následujících aspektů:
 - komu se vyplácí a za jakých podmínek:
 - jak dlouho se může pobírat:
 - na čem závisí velikost vypláčené dávky:
5. Jmenujte podmínky účasti na nemocenské pojištění u zaměstnanců a OSVČ.
6. Jakou dávku nemůže nikdy čerpat OSVČ?

Seznam literatury:

Česká správa sociálního zabezpečení. (2020). *Nemocenské pojištění*. Dostupné z: www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/

Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění.

TÉMA 5: DÁVKY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ A STÁTNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Po nastudování tématu budete umět:

- vymežit základní charakteristiky dávek důchodového pojištění v ČR,
- definovat základní podmínky nároku dávek důchodového pojištění,
- vymežit principy státní politiky zaměstnanosti v ČR včetně dávek daného systému a podmínek nároku na dané dávky,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: důchodové dávky, starobní důchod, invalidní důchod, sirotčí důchod, vdovský důchod, vdovecký důchod, státní politika zaměstnanosti, podpora v nezaměstnanosti, podpora při rekvalifikaci.

Důchodový systém – principy systému

Důchodový systém ČR je založen na povinném základním důchodovém pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dále na důchodovém spoření podle zákona č. 426/2011 Sb., od roku 2013 a na doplňkovém penzijním spoření podle zákona č. 427/2011 Sb., které nahradilo penzijní připojištění se státním příspěvkem podle zákona č. 42/1994 Sb. Součástí dobrovolných doplňkových systémů jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životní pojištění. V členských státech EU poměrně obvyklé zaměstnavatelské penzijní systémy nejsou v ČR zastoupeny.

Základní povinné důchodové pojištění je dávkově definované (DB) a průběžně financované (PAYGO), je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová či profesní schémata apod. Pouze z organizačně-administrativního hlediska platí určité odchylky pro tzv. silové rezorty (např. vojáci, hasiči, policisté, celníci).

Základní povinné důchodové pojištění je upraveno v ČR zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

Důchodový systém – dávky

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- starobní (včetně tzv. předčasného starobního důchodu),
- invalidní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

Důchod se skládá ze dvou složek, a to:

- ze základní výměry (stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků) a
- z procentní výměry.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu nebo invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to vyšší. Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu nebo vdoveckého důchodu anebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak.

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).

Státní politika zaměstnanosti – principy systému a nástroje

Rozeznáváme dva druhy politiky zaměstnanosti, a to dle toho, k čemu dané druhy politiky zaměstnanosti slouží. Konkrétně se jedná o:

- aktivní politiku zaměstnanosti,
- pasivní politiku zaměstnanosti.

Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje ministerstvo a Úřad práce; podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, část pátá).

Mezi nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří:

- rekvalifikace,
- investiční pobídky,
- veřejně prospěšné práce,
- společensky účelná pracovní místa,

- překlenovací příspěvek,
- příspěvek v době částečné nezaměstnanosti,
- příspěvek na zapracování,
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politika zaměstnanosti slouží k zajištění občanů v době, kdy jsou registrováni jako uchazeči o zaměstnání na úřadu práce. Uchazeče o zaměstnání stát podporuje peněžitými dávkami. Nástroje, tedy peněžní dávky jsou podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci.

Podpora v nezaměstnanosti

Nárok – základní podmínky: uchazeč o zaměstnání (přihlásit se na úřad práce) + ve dvou letech předcházejících zařazení do evidence úřadu práce minimálně po dobu dvanácti měsíců být účasten příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Důležité je i započítání náhradní doby, tedy doby, která se započítává jako by byl uchazeč pojištěn.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti nevzniká, například:

- při pobírání starobního důchodu nebo dávek nemocenského pojištění,
- půl roku před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání byl uchazeč propuštěn ze zaměstnání kvůli zvlášť hrubému porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů, vztahujících se k vykonávané práci,
- půl roku před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání byl uchazeč propuštěn pro zvlášť hrubé porušení jiné povinnosti zaměstnance podle § 301a zákoníku práce,
- pokud je uchazeč zaměstnán (výjimkou je přivýdělek maximálně do výše poloviny minimální mzdy v rámci takzvaného nekolidujícího zaměstnání),
- pokud uchazeč pobírá podporu při rekvalifikaci,
- po dobu vazby.

Podpůrní doba u podpory v nezaměstnanosti se odvíjí od věku uchazeče a činí:

- pět měsíců člověku do 50 let,
- osm měsíců člověku nad 50 do 55 let,
- jedenáct měsíců člověku nad 55 let.

Podpora v nezaměstnanosti vychází z průměrného čistého měsíčního výdělku v posledním zaměstnání a procentní výše záleží na skutečnostech, jak skončil pracovní poměr.

V případě ukončení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele výpovědí nebo dohodou či výpovědí ze strany zaměstnance z vážných důvodů činí podpora v nezaměstnanosti:

- první dva měsíce 65 %,
- další dva měsíce 50 %,
- zbytek podpůrní doby 45 %.

V případě ukončení posledního zaměstnání před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání bez vážného důvodu samotným zaměstnancem nebo se jednalo o dohodu se zaměstnavatelem bez váženého důvodu, dostává podporu ve 45 % po celou podpůrní dobu.

Podpora v nezaměstnanosti se stanovuje na měsíc a vychází z čistého příjmu. Stanoveny však limity.

Průměrná mzda v národním hospodářství za 1. až 3. čtvrtletí roku 2019 činila 33 429 Kč. Její výše byla vyhlášena Sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí č. 346/2019 Sb. Maximální výše podpory v nezaměstnanosti tak může dosáhnout až na částku **19 389 Kč** měsíčně, jestliže žádost o podporu byla podána po 31. prosinci 2019, tedy v roce 2020.

Po dobu měsíců, za které přísluší odstupné, je výplata podpory v nezaměstnanosti zastavena, ale podpůrní doba není krácena.

Nemožnost doložení příjmu při splnění podmínky doby účasti na pojištění = podpora na základě náhradní doby dle délky podpůrní doby:

- první 2 měsíce: 15 % z průměrné mzdy,
- 3. a 4. měsíc: 12 % průměrné mzdy,
- zbývající doba: 11 % průměrné mzdy.

Opětovné pobírání podpory v případech čerpání jen části podpůrní doby a vyčerpání celé podpůrní doby:

Uchazeč o zaměstnání, kterému **v posledních dvou letech** před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání **neuplynula celá podpůrní doba** a po uplynutí části podpůrní doby získal **zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu v délce alespoň tři měsíců**, má nárok na podporu v nezaměstnanosti po celou podpůrní dobu.

Jestliže uchazeč získal zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění v délce **kratší než tři měsíce**, má uchazeč o zaměstnání **nárok na podporu v nezaměstnanosti po zbývající část podpůrní doby, přičemž musí být splněna podmínka celkové doby předchozího zaměstnání v délce alespoň 12 měsíců v posledních dvou letech** před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání.

Uchazeč o zaměstnání, kterému v posledních dvou letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání uplynula **celá podpůrná doba, má nárok na podporu v nezaměstnanosti**, pokud po uplynutí této podpůrné doby získal zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění v délce **alespoň šesti měsíců**; tato doba se nevyžaduje v případech, kdy uchazeč o zaměstnání skončil zaměstnáním nebo výdělečnou činností ze zdravotních důvodů nebo skončil zaměstnáním z důvodů uvedených ve zvláštním právním předpise (tzn. podle ustanovení § 52 písm. a) až c) zákoníku práce, tj. z tzv. organizačních důvodů) nebo proto, že zaměstnavatel porušil podstatnou povinnost vyplývající z právních předpisů, kolektivní smlouvy nebo sjednaných pracovních podmínek. **Současně i v těchto případech musí být splněna podmínka celkové doby předchozího zaměstnání v délce alespoň 12 měsíců v posledních dvou letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání.**

Podpora při rekvalifikaci

Podpora při rekvalifikaci náleží uchazeči, který navštěvuje rekvalifikační kurz ve výši 60 % vašeho průměrného čistého měsíčního výdělku, a to po celou dobu rekvalifikace.

Maximální výše podpory při rekvalifikaci činí 0,65násobek průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém uchazeč o zaměstnání nastoupil na rekvalifikaci.

Nejvyšší podpora při rekvalifikaci nastoupené v roce 2020 tak může dosáhnout až na částku **21 729 Kč** za měsíc.

Nemožnost doložení příjmu při splnění podmínky doby účasti na pojištění u podpory při rekvalifikaci – po celou dobu rekvalifikace 14 % průměrné měsíční mzdy.

Kontrolní úlohy:

1. Vysvětlete, proč je povinné důchodové pojištění, označováno jako průběžný systém.
2. Jaké druhy důchodů je možné v ČR pobírat z důchodového pojištění?
3. Z jakých dvou složek se skládá důchod?
4. Uveďte rozdíly mezi aktivní a pasivní politikou zaměstnanosti.
5. Jaké podmínky musí být splněny pro nárok na podporu v nezaměstnanosti?
6. Jaké podmínky musí být splněny pro nárok na podporu při rekvalifikaci?

7. Co znamená pojem podpůrná doba? A na čem závisí její délka u podpory v nezaměstnanosti?

Seznam literatury:

Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

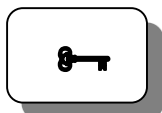
Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění.

TÉMA 6: SPOLUPRÁCE VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO SEKTORU, NEZISKOVÉ ORGANIZACE

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit základní formy spolupráce veřejného a soukromého sektoru,
- definovat principy neziskových organizací,
- popsat vybrané neziskové organizace v ČR,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: spolupráce, veřejný sektor, soukromý sektor, neziskové organizace.

Spolupráce veřejného a soukromého sektoru

Hlavními důvody spolupráce veřejného a soukromého sektoru jsou:

- zapojení znalostí,
- technologie,
- lidské a finanční zdroje,
- podnikavost,
- know-how,
- sdílení informací,
- zajištění dostupnosti konkrétního statku či služby,
- nalezení ekonomicky výhodnějšího způsobu produkce a distribuce statku,
- zvýšení adresnosti veřejné politiky spojené s distribucí statku spotřebitelům.

V praxi lze definovat zejména oblasti spolupráce veřejného a soukromého sektoru v definování okruhu a objemu statků či služeb, které budou veřejným sektorem poskytovány a způsobu, jakým budou distribuovány; vlastní poskytování veřejných statků a služeb a spolupráci při tvorbě a realizaci strategických rozvojových dokumentů.

Jak je z výše uvedeného textu zřejmé, veřejné statky nemusí být poskytovány pouze veřejným sektorem, ale může docházet k tomu (a často dochází), že veřejný sektor zodpovídá za zajištění veřejných statků společnosti, ale reálně samotné

poskytování či produkci zajišťují soukromé firmy.

Z hlediska veřejné správy se může jednat o několik cílů pro spolupráci v oblasti veřejných statků a služeb. Mezi nejvýznamnější cíle z hlediska veřejné správy patří:

- dosažení vyššího stupně uspokojení potřeb,
- nabídka většího množství statků a služeb,
- zajištění větší hospodárnosti,
- zajištění větší užitečnosti.

Formy zajištění veřejných statků v rámci spolupráce veřejného a soukromého sektoru mohou nabývat různých podob. Jednat se může například o kontrakt o poskytování veřejných statků, pronájem veřejného podniku, společný podnik, financování veřejné investice ze soukromých zdrojů, subvence a granty, finanční výpomoc či práci dobrovolníků (více Peková a kol., 2012; Rektořík a kol., 2002).

Neziskové organizace

Nezisková organizace je organizace, která není založena či zřizována za účelem podnikání a tedy tvorby zisku. Nezisková organizace je založena či zřizována z jiných důvodů a funguje na nekomerčním principu. Na mezinárodním poli bývá označována jako non-profit organization.

Neziskové organizace lze členit podle různých hledisek. Jedno ze základních členění neziskových organizací rozlišuje:

- státní (vládní) neziskové organizace a
- nestátní (nevládní) neziskové organizace.

Jak uvádí Krechovská, Hejduková a Hommerová (2018), stručně lze neziskové organizace charakterizovat tyto typy neziskových organizací tak, jak uvádí následující text.

Státní neboli vládní neziskové organizace jsou zřizovány institucemi veřejného sektoru. Státní neziskové organizace zajišťují pro obyvatelstvo veřejné služby, které mají formu čistých veřejných statků nebo smíšených veřejných statků. V České republice zásadní roli mezi vládními neziskovými organizacemi hrají organizační složky a příspěvkové organizace (Hejduková, 2015).

Nejdůležitějšími právními předpisy, které upravují nevládní neziskové organizace v České republice, jsou:

- zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, v platném znění.

Patří sem zejména:

- organizační složky a
- příspěvkové organizace.

Organizační složky jsou zřizovány jak na úrovni státu, tak na úrovni územních samosprávných celků. Důležitým aspektem pro fungování organizačních složek na obou úrovních je skutečnost, že nemají vlastní právní subjektivitu. Tato skutečnost je však neomezuje v zajišťování mnoha významných veřejných statků. Příspěvkové organizace mohou být zřizovány jak na úrovni státní, tak na úrovni územních samosprávných celků. Jelikož rozsah, struktura a složitost fungování příspěvkových organizací na obou zmíněných úrovních jsou mnohem složitějšími, než je tomu u organizačních složek, mají příspěvkové organizace samostatnou právní subjektivitu, jsou tedy právníckými osobami a zároveň jsou též účetními jednotkami.

Nestátní (nevládní) neziskové organizace mohou být zřizovány soukromými subjekty a jsou upravovány jinými právními předpisy, než tomu je u vládních neziskových organizací. Samozřejmě i tento typ neziskových organizací se podílí na zabezpečování veřejných statků, zejména smíšených nebo soukromých statků s pozitivní externalitou. Nevládní neziskové organizace často finančně odlehčují veřejnému sektoru, neboť poskytují služby, které jsou v zájmu veřejného sektoru či by mu měly primárně příslušet, a to se značnými úsporami. V praxi je zřejmá vzájemná spolupráce veřejného neziskového a soukromého neziskového sektoru při poskytování služeb. Často též dochází k dalšímu aspektu, a to vytváření konkurenčního prostředí v rámci neziskových organizací, na což by se však nemělo pohlížet negativně, neboť takovéto vnitřní konkurenční prostředí může vést ke vzájemnému zvyšování kvality služeb a efektivnějšímu řízení u obou typů neziskových organizací (Hejduková, 2015).

Mezi nejpodstatnější nestátní neziskové organizace patří podle aktuální právní úpravy lze považovat:

- spolky,
- fundace,
- ústavy,
- politické strany a politická hnutí,
- zájmové sdružení právníckých osob,
- registrované církve a náboženské společnosti,
- školské právnícké osoby,
- veřejné výzkumné instituce,

- honební společenstva,
- odborové organizace.

Nejdůležitějšími právními předpisy, v platném znění, upravující nevládní neziskové organizací v České republice jsou:

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
- zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností,
- zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích,
- zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích,
- zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon,
- zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti,
- zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích.

Kontrolní úlohy:

1. Uveďte důvody spolupráce veřejného a soukromého sektoru a doplňte praktickými aplikacemi.
2. Vyberte tři formy spolupráce veřejného a soukromého sektoru a doplňte praktickými aplikacemi.
3. Jaký konkrétní projekt byste doporučili realizovat na základě spolupráce veřejného a soukromého sektoru?
4. Vymezte základní rozdíly mezi státními a nestátními neziskovými organizacemi.
5. Uveďte konkrétní případ nadace, ústavu, spolku, příspěvkové organizace na úrovni obce a organizační složky na úrovni státu.
6. Jakou úlohu hrají neziskové organizace ve veřejném sektoru a v podpoře sociálně slabších občanů? Vysvětlete s použitím konkrétních příkladů z praxe ČR.

Seznam literatury:

Hejduková, P. (2014). *Veřejný sektor v ČR se zaměřením na sociální transfery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

Krechovská, M., Hejduková, P., Hommerová, D. (2018). *Řízení neziskových*

organizací - klíčové oblasti pro jejich udržitelnost. Praha: Grada.

Peková, J., Pilný, J., Jetmar, M. (2012). *Veřejný sektor – řízení a financování.* Praha: Woters Kluwer.

Rektořík, J. a kol. (2002). *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru.* Praha: Ekopress.

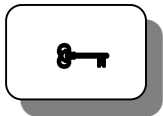
Škarabelová. S. (2002). *Když se řekne nezisková organizace.* Brno: Masarykova univerzita.

Uvedené příslušné legislativní předpisy upravující neziskové organizace v ČR.

TÉMA 7: PPP PROJEKTY

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit problematiku produkce veřejných statků a služeb,
- charakterizovat způsoby obstarávání veřejných projektů a problematiku PPP projektů,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: produkce veřejných statků, externí produkce, veřejné zakázky, PPP projekty, koncese, kvazikoncese.

V předchozích kapitolách již došlo k seznámení se základními pojmy, které jsou důležité pro kapitolu 7, jedná se především o pojmy veřejný sektor a veřejné statky. Cílem této kapitoly je představení základních možností produkce veřejných a smíšených statků. Primární rozhodnutí, které je na veřejném sektoru a je ovlivněno veřejnou volbou, se týká rozhodnutí o produkci daného statku, které může být děláno interními, nebo externími zdroji. Kapitola se zaměřuje na externí zdroje produkce, kde je možné zadání veřejné zakázky nebo využití tzv. partnerství veřejného a soukromého sektoru, známější spíše pod anglickým pojmem Public Private Partnership (PPP).

Produkce veřejných a smíšených statků

Produkování veřejných statků, jakožto i služeb, může být zajišťováno na úrovni státu a municipalit dvojitým způsobem, a sice vlastními silami veřejného sektoru, pak se jedná o interní produkci statků (in-house), nebo může být využito soukromých subjektů, pak se jedná o externí produkci (outsourcing; Ochrana, Pavel, Víték a kol, 2010).

Rozhodování o tom, jaký ze zmíněných způsobů bude pro danou produkci statku využit, je ovlivněn mnoha faktory. Kromě rozhodování na ekonomické a politické úrovni je zde další otázka, která se týká vhodnosti externí produkce pro některé oblasti veřejného sektoru, jako je armáda či justice. Zde je možné předpokládat, že stát si bude chtít ponechat absolutní kontrolu nad kvalitou služeb, a proto bude využíváno interní produkce v rámci veřejného sektoru (Jackson a Brown, 2003) Pro interní produkci veřejných statků může být využito různých typů

veřejnoprávních organizací, např. se jedná o:

- obce a kraje v rámci přenesené působnosti (evidence obyvatelstva, vydávání dokladů, stavebního povolení aj),
- organizační složky státu (policie, hasiči, finanční úřad) nebo územních samosprávných celků (městská policie, městští hasiči),
- příspěvkové organizace státu (Národní knihovna, Národní muzeum) nebo územních samosprávných celků (základní školy, muzea, divadla),
- podniky ve vlastnictví státu nebo územních samosprávných celků (Hejduková, 2015).

V rámci podniků na úrovni státu lze doplnit, že se může jednat o státní podniky (Státní tiskárna cenin, Lesy ČR), které mají za cíl: „...plnění významných strategických, hospodářských, společenských, bezpečnostních nebo dalších zájmů státu.“ (§ 2, Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku), dále jde o národní podnik, což bylo dřívější označení pro státní podniky, avšak národním podnikem stále zůstává Budějovický Budvar. Rovněž může jít o podniky se státní účastí (ČEZ, Česká exportní banka; Ministerstvo financí ČR, 2020a).

Podobně mohou i obce zakládat podniky nebo do podniků vstupovat a podílet se tímto způsobem na zabezpečování veřejných statků a služeb, jedná se např. o technické služby, dopravní podniky, vodárny (např. Plzeň, 2020).

Dále je možné využití externí produkce, které je rovněž nazýváno jako veřejné obstarávání, přičemž je zde využito externích subjektů (soukromé podniky, nevládní neziskové organizace). Na veřejné obstarávání je dle dat ze zemí OECD (2020) u většiny zemí vynakládáno 10-18 % HDP, přičemž dlouhodobý průměr se pohybuje na úrovni 13 % HDP. Nejedná se tedy o nezanedbatelné veřejné prostředky. Pro zajištění externí produkce může být využito tří základních způsobů, a sice:

- klasické veřejné zakázky,
- kvazikoncese,
- koncese.

Zmíněné způsoby se odlišují na základě zapojení finančního kapitálu, časového horizontu a majetkových práv v souvislosti s danými kapitálovými statky.

Veřejné zakázky, které jsou ve veřejném prostoru zmiňovány v negativních konotacích s ohledem na korupci, představují „klasický“ smluvní vztah dvou stran. Na jedné straně je zadavatel projektu (subjekt veřejného sektoru), který vypíše výběrové řízení, do kterého se přihlásí soukromé subjekty se zájmem o zpracování projektu. Na základě daných parametrů je následně vybrán jeden z uchazečů, který zpracuje daný projekt, přičemž získává ekvivalentní peněžní

plnění a zadavatel projektu vlastnická práva. Tento způsob má svá další specifika vzhledem k velikosti zakázky apod. (více viz zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek).

Alternativou k veřejným zakázkám jsou zmiňované kvazikoncese a koncese, které lze souhrnně označit jako PPP projekty.

PPP projekty

PPP projekty představují smluvní vztah mezi soukromým a veřejným subjektem, které vzniká na základě veřejné soutěže, přičemž cílem je zajištění statků či služeb. PPP projekty jako forma veřejného obstarávání se začala objevovat především v 80. letech 20. století ve vyspělých zemích, přičemž dle zastánců těchto typů projektu dochází v souvislosti s PPP projekty k efektivnějšímu využívání veřejných prostředků (Hemming, 2006; Řežuchová, 2010).

Od veřejných zakázek se PPP projekty odlišují především v délce trvání, celistvosti a finanční participaci veřejného a soukromého sektoru v průběhu projektu. Úzce s tím souvisí i rozdělení rizik mezi oba sektory.

Základním principem PPP projektů je v tom, že dochází ke kompletnímu přesunu projektu na stranu soukromého subjektu, který tak získává i právo na výběr poplatků plynoucích z daného projektu (koncese), nebo k jinému plnění dle konkrétního typu projektu (kvazikoncese), která tak připomíná dlouhodobý leasing – po dobu trvání projektu je splácena soukromému subjektu sjednaná částka a od daného subjektu jsou odebírány další služby dle smlouvy (Vyskočil, Štrup a Pavlík, 2007). Dále je možné konkretizovat různé typy PPP projektů, a to s ohledem na charakteristiky daného projektu, a tedy modifikaci s ohledem na platby, rozsah přenesení rizika či rozdělení vlastnických aktiv (viz Pavel, 2013). Mezi typické příklady PPP projektů patří dálniční sítě, tunely, budovy např. soudu apod.

PPP projekty jsou proti veřejným zakázkám komplexnější, neboť se zabývají celým procesem daného projektu. Zatímco u veřejných zakázek dochází k rozčlenění projektu (návrh, výstavba, provoz), tak v rámci PPP projektů se jedná o specifikaci očekávané služby od veřejného sektoru pro soukromý sektor, který následně zajistí všechny části projektu. S tím souvisí i časová náročnost projektu, neboť se jedná o projekt, který může trvat 20, 30 let či déle, proto je nutná komplexní příprava ekonomická, právní i technická při zadávání projektu a výběru soukromého subjektu. Zároveň je nutné na začátku stanovit, zda je vhodnější využití PPP projektu, nebo veřejné zakázky pokud vůbec má být daná služba zajišťována externí produkcí.

Na straně druhé lze předpokládat, že soukromý subjekt bude zapojovat inovace tak, aby zajišťoval služby efektivně a hospodárně s ohledem na parametry

(sjednaná kvantita a kvalita služeb).

Pro veřejný sektor vyplývá z PPP projektů výhoda přenosu rizika v rámci projektování, výstavby, provozování apod. na soukromý sektor. Dále se jedná o rozložení plateb v čase, tedy nižší finanční zátěž projektu v období výstavby, což je spojeno i s tím, že začátek finančního plnění nastává až v okamžiku dodávání daných výstupů (tedy při zahájení poskytování daných služeb) a pouze při plnění daných parametrů. Tím je soukromý subjekt motivován, aby začal provozovat dané služby co nejdříve, což může mít kladný dopad na rychlost výstavby, a v dané kvantitě a kvalitě. Naopak na veřejný sektor je kladen nárok dostatečné kontroly v průběhu trvání projektu. Zároveň v rámci PPP projektů vzniká skryté zadlužení, neboť dochází k rozložení zadlužení v čase, a tedy ke vzniku budoucím nárokům pro budoucí rozpočty. Vlastnická práva jsou po dobu trvání projektu v držení soukromého subjektu, veřejnému sektoru přecházejí až po skončení projektu (Pavel, 2007; Ochrana, Pavel, Vítek a kol, 2010; Šmíd a Kadeřábková, 2014).

V kontextu ČR nejsou PPP projety tak reflektovány, i když je jich užíváno, a to zvláště na úrovni municipalit. Dle údajů Ministerstva financí (2020b) činila k 1. lednu 2019 výše koncesních smluv (typ PPP projektů) téměř 79 mld. Kč, a to především v oblasti vodohospodářství (65,8 mld. Kč). Nicméně Ministerstvo financí (2020b), které dříve psalo přímo o PPP projektech, dnes užívá spíše pojem koncesní smlouvy.

Aktuální případem PPP projektu většího rozměru je dostavba 48 km dálnice D4. Záměr vznikl již v dřívějších letech a v roce 2015 byla vydána Analýza proveditelnosti a výhodnosti zajištění projektu R4 formou PPP ve srovnání s klasickými veřejnými zakázkami (PwC, 2015), která slouží i jako základní podkladový materiál pro zadání PPP projektu. Investiční náklady byly odhadnuty na cca 7 mld. Kč, doba výstavby je odhadována na 5 let a dalších 25 let by mělo docházet k provozování a údržbě daného úseku.

Mezi podmínkami jsou zmíněny i pravidla výše představená: platby započnou až v době uvedení infrastruktury do provozu, a to při podmínce dodržení příslušné kvality. Mýtné na příslušném úseku bude spravováno Ředitelstvím silnic a dálnic ČR, zároveň vybrané mýtné bude příjmem Státního fondu dopravní infrastruktury, tedy jedná se o kvazikoncesi. Rozdílem je, že uvedený úsek má být od počátku v majetku státu.

Původní plán počítal se zahájením přípravy již v červnu 2017 a uvedením všech úseků do provozu v listopadu 2021. Nicméně s ohledem na posuny má realizace projektu začít až na jaře 2021 (Dálnice D4 projekt PPP, 2020).

Kontrolní úlohy:

1. Definujte produkci veřejných statků a služeb.
2. Jmenujte základní možnosti produkce veřejných statků a diskutujte tuto problematiku s ohledem na různé veřejné statky.
3. Charakterizujte pojem in-house a jmenujte možnosti zajišťování veřejných statků v ČR.
4. Vymezte externí produkci veřejných statků.
5. Definujte pojem PPP projekty a uveďte, v čem se odlišují od veřejných zakázek.
6. Jmenujte výhody a nevýhody PPP projektů.
7. Najděte a diskutujte aktuální případy PPP projektů (např. postup výstavby D4).

Seznam literatury:

Dálnice D4 projekt PPP. (2020). Dálnice D4 projekt PPP, 2020. Dostupné z: <https://www.pppd4.cz/cs/novinky>

Hejduková, P. (2015). Veřejné finance – Teorie a praxe. Praha: C. H. Beck.

Hemming, R. a kol. (2006). *Public-Private Partnerships, Government Guarantees and Fiscal Risk*. Washington: IMF.

Jackson, P. M., Brown, Ch. V. (2003). *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia.

Ministerstvo financí ČR. (2020a). *Zpráva o činnosti a výsledcích strategických společností s majetkovou účastí státu, státních podniků a národního podniku za rok 2019*. Dostupné z:

https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Zprava_2019_Zprava-o-CaVSS.pdf

Ministerstvo financí ČR. (2020b). *Hodnota koncesních smluv PPP*. Dostupné z:

<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/podpora-z-narodnich-zdroju/partnerstvi-verejneho-a-soukromeho-sekto/hodnota-koncesnich-smluv-ppp/2019>

OECD. (2020). *Government at a Glance - 2019 edition: Public procurement*. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/>

Ochrana, F., Pavel, J., Vítek, L. a kol. (2010). *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada 2010.

Pavel, J. (2007) *PPP projekty v České republice – šance nebo riziko? Implementace PPP projektů a její rizika*. Praha: Transparency International ČR.

- Pavel, J. (2013). *Veřejné zakázky a efektivnost*. Praha: Ekopress.
- Plzeň. (2020). *Společnosti s majetkovým podílem města*. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/urad/mestske-organizace/spolecnosti-s-majetkovym-podilem/spolecnosti-s-majetkovym-podilem-mesta.aspx>
- PwC. (2015). Analýza proveditelnosti a výhodnosti zajištění projektu R4 formou PPP ve srovnání s klasickými veřejnými zakázkami. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha_8_Analyza_proveditelnosti_PPP_R4.pdf
- Řežuchová, M. (2010). *Fenomén Public-private Partnerships a poskytování veřejných služeb*. Brno: Masarykova univerzita.
- Šmíd, V., Kadeřábková, B. (2014). *PPP projekty a jejich porovnání s klasickým zadáváním veřejných zakázek*. Praha: ČVUT. Dostupné z http://conferencecm.com/podklady/history2/referaty/Smid_Kaderabkova_ref.pdf
- Vyskočil, V. K., Štrup, O., Pavlík, M. (2007). *Facility management and public private partnership*. Praha: Professional Publishing.
- Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

TÉMA 8: FINANCOVÁNÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Po nastudování tématu budete umět:

- vymežit základní charakteristiky životního prostředí a důvody pro podporu z veřejných zdrojů,
- definovat základní možnosti nástrojů pro ochranu životního prostředí, a to zvláště se zřetelem na ekonomické nástroje,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: životní prostředí, nástroje pro ochranu životního prostředí, ekonomické nástroje, financování životního prostředí, příjmy v rámci ochrany životního prostředí, výdaje na ochranu životního prostředí.

Životní prostředí a nástroje pro ochranu

Pojem životní prostředí představuje důležité aspekty, které umožňují organismům, aby mohli nejen v daném prostředí žít, ale rovněž se dále vyvíjet. Za životní prostředí tak lze chápat vše, co obklopuje daného jedince. Stejně jako životní prostředí působí na daného jedince, tak jedinec může ovlivnit dané životní prostředí, tedy upravovat dané podmínky, ve kterých se nachází. Životní prostředí můžeme dále členit na živé a neživé složky (Červinka a kol., 2005).

Zákon č. 17/1992, o životním prostředí definuje jako základní složky životního prostředí ovzduší, vodu, horniny, půdu, organismy, ekosystémy a energie.

Životní prostředí je důležité téma především pro současné období, které se projevuje změnami klimatu, což ovlivňuje rovněž podobu složek životního prostředí. Jedním z hlavních témat současné doby je proto udržitelnost životního prostředí. S tím je tedy spojena úzce otázka ochrany životního prostředí, kterou se v kontextu ČR zabývá již zmiňovaný zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

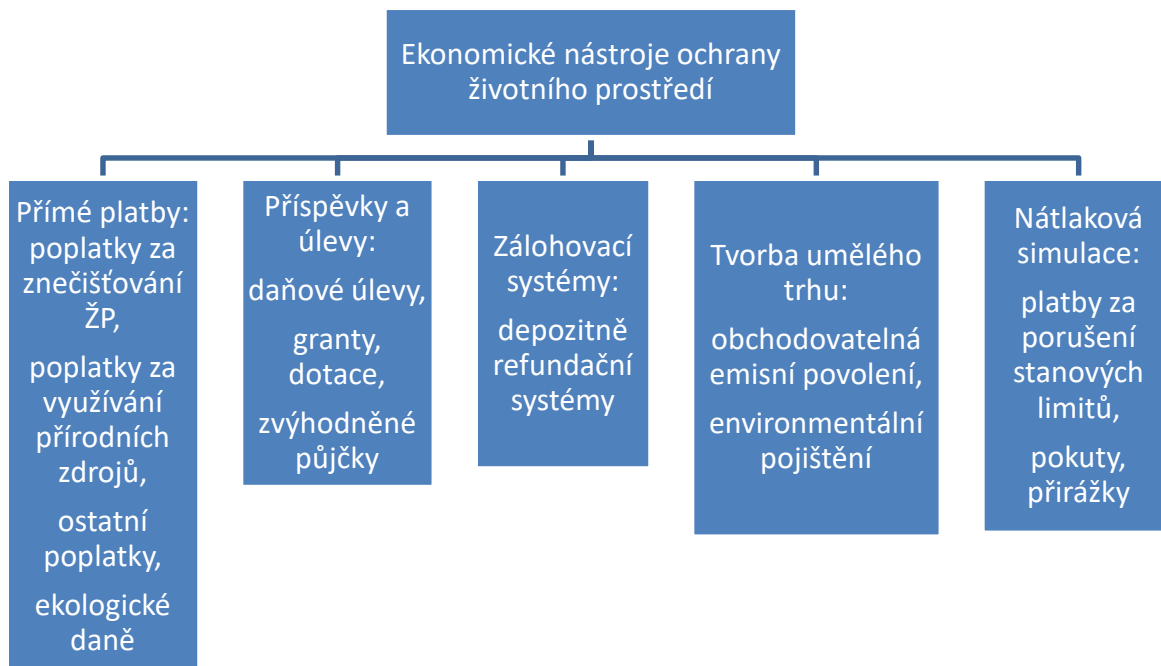
Ministerstvo životního prostředí (2012) ve svém dokumentu *Státní politika životního prostředí ČR 2012-2020* definuje několik nástrojů pro ochranu životního prostředí, mezi které patří:

- administrativně-právní nástroje, které ukládají povinnosti, a to ve smyslu zákazů, příkazů, omezení nebo konání,
- ekonomické a tržní nástroje (poplatky, sankce, daně),

- informační nástroje, které mají za cíl sledovat, vyhodnocovat a publikovat výsledky s ohledem na dosaženou úroveň ochrany životního prostředí,
- monitoring a příprava hodnotících zpráv, které je spojeno se zapojením se do mezinárodních struktur a sdílení poznatků,
- dobrovolné nástroje se týkají samostatného rozhodnutí subjektů v rámci jejich konání, které omezí negativní dopady na životní prostředí,
- programové nástroje, které se týkají dokumentů strategického plánování (strategie, politiky, koncepce, program aj.),
- institucionální nástroje, které napomáhají ve veřejné správě v oblastech, jako je kontrola trhu, bezpečnosti či omezování rizik,
- výzkum, vývoj a inovace se zabývá oblastí primárního snižování negativních dopadů na životní prostředí, ale rovněž oblastí měření těchto dopadů, stejně jako eliminování dopadů na životní prostředí,
- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta slouží jako preventivní nástroj v rámci dostatečné informovanosti, přičemž se jedná o nástroj dlouhodobý, který může být nápomocen v budoucím omezování aktivit a udržení konkurenceschopnosti.

Obr. 2 zachycuje ekonomické nástroje ochrany životního prostředí, které může regulátor zavést a uplatňovat v problematice ochrany životního prostředí.

Obr. 2: Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

Zdroj: vlastní zpracování dle Zimmermannová (2016).

Ekonomické nástroje můžeme členit na nástroje s pozitivním stimulem (příspěvky a úlevy), které mají podpořit jisté činnosti, a na nástroje s negativním stimulem (přímé platby), jejichž smyslem je zvýšit finanční břemeno, což má vést ke snížení produkce, a tedy k omezení negativních externalit, souvisí s problematikou Pigouviánské daně (více Kolstad, 2011; Zimmermannová, 2016).

Dle Kubátové (2018) patří ekologické daně do daní, které lze označit jako nápravné, neboť reagují na událost ex post, tedy není zde regulace, která by dané chování zakázala, ale je zde negativní ekonomická stimulace pro daný subjekt.

Ekologické daně je dále možné rozlišovat s ohledem na předmět uvalení, tedy zda je předmětem znečištění či emise (výstup) nebo je zde nepřímý vztah mezi daňovým zatížením a ekologickým problémem (daňové zatížení vstupu). V prvním případě se subjekt snaží snížit konečný výstup znečištění či emisí za pomoci technologie, inovací či použitých vstupů, v druhém případě dochází ke snížení či ke změně vstupů (Zimmermannová, 2016).

Ekologické daně je dále možné členit, a to na:

- energetické daně (benzín, nafta, lehké topné oleje, zemní plyn, uhlí, skleníkové plyny aj.).
- dopravní daně (dovoz či prodej motorových vozidel, registrace a užívání motorových vozidel, daně za užívání dálnic a silnic, lety a letenky apod.),
- daně ze znečištění (emise daných chemických látek, látky poškozující ozonovou vrstvu, odpadní vody, zdroje vodního znečištění...) a
- daně ze zdrojů (odběr vody či přírodních biologických zdrojů, těžba přírodních zdrojů aj.; Evropská komise, 2013).

Financování životního prostředí

Financování životního prostředí a jeho ochrany v ČR probíhá především na centrální úrovni, kdy stát vybírá různé daně a poplatky, na straně druhé jsou vynakládány na problematiku životního prostředí dotace a půjčky, které jsou poskytovány především Státním fondem životního prostředí ČR, který slouží jako mimorozpočtový zdroj v oblasti životního prostředí ve smyslu jeho ochrany a zlepšování (Hejduková, 2015).

Mezi příjmy, které se vztahují k životnímu prostředí, a tedy zajišťují negativní stimulaci v ČR, patří jednak daně, a to konkrétně:

- daň ze zemního plynu a některých dalších plynů,
- daň z pevných paliv,
- daň z elektřiny,

- spotřební daň z minerálních olejů a
- silniční daň.

Dále se jedná o různé poplatky, které lze členit dle oblastí na oblast:

- znečišťování vod (např.: poplatek za odebrané množství podzemní vody, poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových),
- nakládání s odpady (poplatky za uložení odpadů, poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků, odvod na jaderný účet),
- znečišťování ovzduší (poplatek za znečišťování ovzduší, poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují),
- management přírodních zdrojů (poplatek za oprávnění provádět ložiskový průzkum, úhrada z dobývacího prostoru, odvod za kácení dřevin pro výstavbu),
- půdní management (odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu – za trvalé a dočasné odnětí),
- znečišťování ovzduší, změna klimatu, doprava (mýtné, poplatek za užívání dálnic; Ministerstvo životního prostředí ČR, 2020a).

Naproti tomu jsou poskytovány dotace a půjčky jakožto druh pozitivní stimulace, kterou zabezpečuje Státní fond životního prostředí, jehož poslání je: „prostřednictvím investic do životního prostředí chránit zdraví, majetky obyvatel a přírodní bohatství České republiky, přispívat k jejímu udržitelnému rozvoji a uchování pro budoucí generace.“ (Státní fond životního prostředí ČR, 2020).

Státní fond životního prostředí ČR, mezi jehož příjmy patří některé z výše uvedených poplatků, poskytuje aktivní nástroje, které se týkají ochrany a zlepšování životního prostředí v ČR. Prostředky fondu jsou alokovány na investiční i neinvestiční akce, a to ve formě dotací, subvencí či půjček (Hejduková, 2015).

Na obr. 3 jsou zachyceny programy, které se zabývají ochranou a zlepšováním životního prostředí v ČR, a to s ohledem na cíle udržitelného rozvoje. Programy jsou administrativně zpracovávány Ministerstvem životního prostředí ČR, Státním fondem životního prostředí ČR a Agenturou ochrany přírody a krajiny.

Financování programů probíhá z prostředků Evropské unie, státního rozpočtu a environmentálních poplatků, které jsou rozpočtově určeny do mimorozpočtového peněžního fondu, tedy do Státního fondu životního prostředí ČR (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2020b).

Obr. 3: Programy pro ochranu a zlepšování životního prostředí

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE //// PROGRAMY MŽP	4 KVALITA VZDUŠNÍ	6 ČISTÁ VODA, OCHRANA A KVALITA	7 ODOPADY A ČISTÉ ŽIVOTNÍ	11 PRÁČNOSTNÍ MÍSTO A ROST	12 ODOPADNÁ HOSPODÁŘSTVÍ A SPOTŘEBA	13 KLIMATICKÁ OCHRANA	15 ŽIVOT NA ZEMĚ
Operační program Životní prostředí							
Program LIFE							
Norské fondy							
Národní program Životní prostředí							
Program péče o krajinu							
Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny							
Podpora neziskových organizací							
Nová zelená úsporám							
Modernizační fond							

Zdroj: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2020b.

Kontrolní úlohy:

1. Definujte pojem životní prostředí a jeho základní složky.
2. Jmenujte a charakterizujte nástroje, které se vztahují na ochranu a zlepšování životního prostředí.
3. Charakterizujte ekonomické nástroje, které se zaměřují na ochranu životního prostředí, a to s ohledem na dopad na chování subjektů.
4. Specifikujte ekonomické nástroje v rámci ochrany životního prostředí.
5. Charakterizujte ekologické daně a jmenujte jejich možné členění.
6. Definujte současnou negativní stimulaci v rámci ekonomických nástrojů v České republice.
7. Specifikujte možnosti pozitivní stimulace v České republice.
8. Charakterizujte Státní fond životního prostředí ČR a jeho roli v politice zabývající se životním prostředím.
9. Diskutujte problematiku udržitelnosti životního prostředí a využívání nástrojů s ohledem na jejich efektivnost.

Seznam literatury:

Červinka, P., a kol. (2005). *Ekologie a životní prostředí*. Praha: Česká geografická společnost.

Evropská komise. (2013). *Environmental taxes – A statistical guide*. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5936129/KS-GQ-13-005-EN.PDF>

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

Kolstad, C. D. (2011). *Environmental Economics*. New York: Oxford University Press.

Kubátová, K. (2018). *Daňová teorie a politika*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2012). *Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020*. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf)

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2020a). *Přehled poplatků a daní v ČR souvisejících s ochranou životního prostředí*. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poplatky/\\$FILE/oedn-poplatky_dane_CR-20130918.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poplatky/$FILE/oedn-poplatky_dane_CR-20130918.pdf)

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2020b). *Dotace a půjčky*. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/dotace_pujcky

Státní fond životního prostředí ČR. (2020). *Státní fond životního prostředí*. Dostupné z: <https://www.sfzp.cz/>

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zimmermannová, J. (2016). *Ekologické zdanění a modelování jeho dopadů*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

TÉMA 9: WATER MANAGMENT

Po nastudování tématu budete umět:

- vymežit základní charakteristiky vody s ohledem na různé vědní disciplíny a definovat členění přístupů k vodě,
- definovat pojem water management a představit vývoj vodohospodářské infrastruktury v ČR,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: voda, veřejný statek, soukromý statek, vodní tok, water management, vodohospodářská infrastruktura, modely provozování vodohospodářské infrastruktury.

Význam vody a přístupy

Voda představuje jednu ze základních složek životního prostředí, jak uvádí zákon č. 17/1992, o životním prostředí. Problém vody se stává poslední desetiletí velmi aktuálním globálním problémem. Zatímco nedostatek vody byl v dřívější době především problém Afriky, tak postupně se změnami klimatu se voda stává globálním tématem, které ovlivňuje politické debaty. Důležitost vody je nediskutovatelná, neboť je zapotřebí nejen k lidské existenci, ale i v rámci schopnosti pěstování plodin a chovu zvířat.

Na problematiku vody je možné nahlížet z různých vědních oborů odlišně. V ekonomii záleží, jak budeme vodu definovat. Pokud se jedná o vodu v PET lahvi, kterou lze zakoupit v obchodu, tak hovoříme o vzácném a soukromém statku. Naproti tomu voda ve vodním toku, který je ve veřejném majetku, je obecně volný statek, u kterého lze diskutovat parametry pro rozhodnutí dle vyloučitelnosti a rivality statku.

Z hlediska českého práva: „Povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku...“ (§ 3, odst. 1, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách). Tento zákon definuje, že voda v přírodním prostředí stejně jako povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví, stát má ovšem možnost regulace s ohledem na ochranu a udržitelnost vod na svém území. Voda, která je odebraná z přírodního prostředí, se již stává předmětem vlastnictví. Na vodu lze dále pohlížet s ohledem na sociální problematiku, kdy hodnotíme

sociální zájem. Zvláště v dřívějších dobách bylo na vodu nahlíženo jako na sociální statek, tedy pohledem ekonomie se jednalo o veřejný statek. Alokační mechanismus, který byl využíván v souvislosti s tzv. hydrologickým státním modelem, je založen na sociální rovnosti, což je podpořeno principem národní solidarity. Vlastnění vody je dáno státu, příp. též soukromým osobám, a přístup k vodě mají všichni obyvatelé.

S ohledem na historický vývoj, který souvisí s ideologickými změnami a prosazování trhu jako prioritního hybatele v 80. a 90. letech minulého století, došlo k definování neo-liberálního tržního modelu, kde je alokační mechanismus ovlivněn cenou a v modelu je zahrnut princip ekonomické výhodnosti a účinnosti. Typologie těchto dvou modelů má své konsekvence i k režimům sociálního státu, které byly představeny již výše, proto je možné definovat další různé mechanismy poskytování vody obyvatelstvu, které právě odráží principy režimů sociálního státu.

Na vodu je možné nahlížet rovněž s ohledem na mezinárodní právo a politiku, která může být spojena i s konflikty, neboť vodní toky mohou sloužit jako hranice států (např. řeka Paraná tvoří část hranice mezi Brazílií a Paraguayí), i proto je téma vodních toků a jeho případných změn politickým tématem. Podobně se takový problém může týkat vodních toků, které protékají přes více států, a to s ohledem na mezinárodní právo, příp. právo daných států.

Postupným vývojem vznikaly mezinárodní smlouvy orientované na participaci, kvantitu a kvalitu vody mezi státy. Mezi tyto smlouvy patří Helsinská pravidla o využívání vody v mezinárodních vodních tocích (1966), Dublinské prohlášení o vodě a udržitelném rozvoji (1992), Úmluva o právu neplavebního užívání mezinárodních vodních toků (1997, upravena 2014), Berlínská pravidla o vodních zdrojích (2004), která navazují na Helsinská pravidla (Lopes, 2019).

Mezi základní principy, které se užívají v tomto právu, patří:

- princip omezené svrchovanosti, který znamená, že daný stát má plnou svrchovanost nad částí vodního toku na svém území a může jej využívat dle svých pravidel, nicméně využíváním nesmí být poškozena práva jiných zemí na daném povodí,
- princip nezpůsobování závažných škod úzce souvisí s předešlým principem,
- princip rozumného a spravedlivého využívání a rozdělování vod mezi státy, které mají společný vodní tok, opět dokresluje ostatní principy a
- princip časné informovanosti se týká škod na vodním toku nebo budování vodního díla na daném toku (Macháček, 2006).

Water management

Pojem water management se zabývá problematikou vody jakožto omezeného přírodního zdroje, u kterého je snaha minimalizovat škody na něm způsobené, ale zároveň maximálně posílit kladné efekty. Water management je tak zaměřen nejen na dostatek vody, tedy v boji proti suchu, a jeho efektivní využívání, ale zároveň se orientuje na problematiku nadměrného množství vody, které souvisí s povodněmi. Water management lze dále aplikovat na konkrétní oblasti (zemědělství, průmysl, vodní nádrže aj). Cílem je efektivní nakládání s vodou a její udržitelnost (Ministerstvo zemědělství ČR, 2020).

S ohledem na water management je důležitá i otázka dostupnosti pitné vody obyvatelstvu, což úzce souvisí s vnímáním vody jako sociálního statku.

Do roku 1993 byly vodovody a kanalizace v ČR ve vlastnictví státu. Nicméně od roku 1991 započala příprava na změnu vlastníka této infrastruktury, což lze dát do souvislosti s tehdejšími socio-ekonomickými změnami ve společnosti, které vedly ke změnám vlastnictví, mj. v souvislosti s privatizací státních podniků. V roce 1993 přešlo vlastnické právo vodovodů a kanalizací na obce, tím bylo původních 11 státních podniků rozčleněno a vznikly menší subjekty, které měly na starost dané lokality (cca 40 vodohospodářských společností na úrovni okresů a více jak 1 200 drobných provozovatelů). Tento způsob tedy neznamenal zprivatizování veřejného majetku, ale pouze jeho převod na municipality (Císařová, 2009).

Proces privatizace této infrastruktury přišel později, především v období let 1998-2004. S ohledem na to existuje v současnosti kolem 6 500 majitelů a 2 500 provozovatelů vodohospodářské infrastruktury, což může znepřehlednit celkovou situaci, a to zvláště s ohledem na dvě části souvisejí s vodohospodářskou infrastrukturou. První část tvoří prodej pitné vody, tedy ekonomicky zajímavá část, která je ovšem doplněna i o část druhou, která se zabývá údržbou a dalším rozvojem vodohospodářské sítě s ohledem na možné rozšiřování obcí. Roztříštěnost systému dále omezuje možnosti spolupráce a omezení efektivity s ohledem na nemožnost využití úspor z rozsahu na prováděné činnosti (Nesiba a Smolík, 2019).

Vaculíková (2019) s ohledem na vývoj vlastnictví definuje pět modelů provozování vodohospodářské infrastruktury, mezi které patří:

- oddílný model (koncesní model), kde spolupracuje vlastník vodohospodářské infrastruktury (zpravidla obec) a provozovatel (soukromý subjekt) na základě smlouvy s tím, že vlastník pronajímá provozovateli infrastrukturu, za což získává nájemné, odběratelé následně zpravidla hradí úplaty (vodné a stočené) provozovateli, avšak je zde možná

úprava na kvazikoncesní model, kdy vybírá úplaty vlastník a provozovatelí hradí platby za provozované služby,

- model samostatného provozování, přičemž u tohoto modelu spravuje obec všechny činnosti, případně využívá služeb externích subjektů např. pro servis, který souvisí s provozem vodohospodářské sítě,
- vlastnický model, zde subjekt provozující vodohospodářskou síť je vlastněn subjektem/subjekty, který/é vlastní vlastník vodohospodářské sítě (obec, svazek obcí apod.),
- smíšený model znamená, že vlastník a provozovatel je jednou osobou, ale jedná se o soukromý subjekt, případně může jít pouze o participaci soukromého kapitálu,
- model odborné technické pomoci připomíná definicí model samostatného provozování, nicméně technická pomoc se v tomto případě zaměřuje spíše na provozní záležitosti (laboratorní rozborů, údržba vodovodní sítě aj.).

Kontrolní úlohy:

1. Definujte možné pohledy na problematiku vody a diskutujte její zařazení z pohledu ekonomického statku.
2. Jmenujte a definujte modely poskytování vody.
3. Diskutujte možné modely poskytování vody s ohledem na aktéry (vláda, soukromý sektor), alokační mechanismy a principy a jejich možné kombinace, využijte režimy sociálních států.
4. Charakterizujte vodní toky s ohledem na mezinárodní právo a politiku, a to včetně souvislostí o možných konfliktech.
5. Diskutujte možnosti spolupráce států, které jsou na jednom vodním toku, a jejich povinnosti.
6. Definujte pojem water management a jeho cíle.
7. Charakterizujte vývoj vodárenství v ČR.
8. Specifikujte modely provozování vodohospodářské sítě a definujte model provozování v obci Vašeho bydliště.
9. Diskutujte zajišťování provozování vodohospodářské sítě veřejnými a soukromými subjekty dle uvedených modelů a jejich výhody a nevýhody.

Seznam literatury:

Císařová, E. (2009). *Privatizace vodárenství v České republice*. Praha: Transparency International.

Cosgrove, W. J., Loucks, D. P. (2015), Water management: Current and future challenges and research directions, *Water Resour. Research*, 51(6), 4823–4839.

Lopes, P. D. (2019). *International water regimes* (přednáška). Coimbra: Universidade de Coimbra.

Macháček, Š. (2006). *Úloha vodních zdrojů v mezinárodních konfliktech na blízkém východě*. Dostupné z:

https://www.mzv.cz/file/16732/Zkracena_verze.RM.02.26.05.doc

Ministerstvo zemědělství ČR. (2020). *Water Management*. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/en/mze/water-management/>

Nesiba, J., Smolík, J. (2019). Etický management v regionálním a korporátním vodárenství v ČR. *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, 680-689.

Vaculíková, M. (2019). *DESATERO správného provozovatele či vlastníka vodohospodářské infrastruktury*. Dostupné z:

<https://www.sovak.cz/sites/default/files/2019-05/Desatero%20spr%C3%A1vn%C3%A9ho%20provozovatele%20%C4%8Di%20vlastn%C3%ADka%20vodohospod%C3%A1%C5%99sk%C3%A9%20infrastruktury.pdf>

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů.

TÉMA 10: FINANCOVÁNÍ INFRASTRUKTURY A DOPRAVY

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit základní charakteristiky veřejné infrastruktury a dopravy,
- definovat financování infrastruktury, zvláště se zřetelem na dopravní infrastrukturu,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: veřejná infrastruktura, dopravní infrastruktura, financování, pozemní komunikace, mýtné.

Financování infrastruktury

Pojmem veřejná infrastruktura je definován v českém právním prostředí zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (tzv. stavební zákon), kde se považují za veřejnou infrastrukturu pozemky, stavby a zařízení, a to ve smyslu:

- dopravní infrastruktury (silnice, dálnice, vodní cesty, letiště, dráhy a související zařízení),
- technické infrastruktury (vedení, stavby, konkrétně jde o vodovody, vodojemy, kanalizace, čistírny odpadní vod, trafostanice, energetické vedení, zásobníky plynu aj.)
- občanského vybavení (sloužící ke vzdělávání a výchově, sociálním a zdravotním službám, kultuře, veřejné správě apod.) a
- veřejného prostranství (sloužící k veřejným zájmům).

V rámci podpory infrastruktury a financování její obnovy a rozvoje je důležité stanovení úrovně, kterou se daná problematika zabývá. Například infrastruktura občanského vybavení bude spíše primárně financována z místních rozpočtů, neboť se může jednat o výstavbu základních škol, sociálních bytů, zdravotních zařízení, městských kin apod., nicméně i pro infrastrukturu občanského vybavení je možné využití dalších prostředků, a to zpravidla formou dotací z:

- rozpočtu územních samosprávných celků,
- státního rozpočtu a kapitol příslušných ministerstev,

- státních fondů,
- rozpočtu Evropské unie.

Podobné zdroje financování lze využít i u technické infrastruktury. Státní fond životního prostředí (2020) například poskytuje obcím a dobrovolným svazkům obcí dotace z Národního fondu životního prostředí na zdroje pitné vody, kam patří výstavba a regenerace stávajících vodních zdrojů pitné vody, podobně jako na výstavbu přivaděčů pitné vody.

Financování dopravy

Dopravní infrastruktura představuje jednu ze součástí veřejné infrastruktury, jak bylo již výše zmíněno. Do dopravní infrastruktury jsou řazeny vodní cesty, letiště, dráhy a pozemní komunikace, které je možná dále členit na:

- dálnice I. a II. třídy,
- silnice I. až III. třídy,
- místní komunikace, které jsou dále kategorizovány do I. až IV. třídy, a
- účelové komunikace (zákon č. 13/1997, o pozemních komunikacích).

Pozemní komunikace a jejich členění je důležité i s ohledem na vlastnictví daných pozemních komunikací, a tím spojené správcovství. Vlastníkem dálnic a silnic I. třídy je stát a dané komunikace spravuje Ředitelství silnic a dálnic ČR. Silnice II. a III. třídy jsou ve vlastnictví krajů, na jejichž území se nacházejí, správu vykonává subjekt zřízený krajem. Místní komunikace jsou ve vlastnictví obcí a účelové komunikace mohou být ve vlastnictví fyzických i právnických osob (SSMSK, 2020).

Financování dopravní infrastruktury probíhá ze stejných zdrojů, jak bylo uváděno výše, a to samozřejmě s ohledem na vlastníka dané pozemní komunikace. V rámci financování dopravní infrastruktury vznikl v roce 2000 Státní fond dopravní infrastruktury, přičemž jeho cílem je výstavba, modernizace, ale zároveň i oprava a údržba silnic a dálnic, další úkoly fondu se orientují i na další druhy dopravy.

Mezi příjmy Státního fondu dopravní infrastruktury patří:

- výnos silniční daně,
- podíl na výnosu spotřební daně z minerálních olejů,
- výnosy z poplatků za užívání dálnic (dálniční kupóny),
- výnosy z mýtného,
- dotace ze státního rozpočtu aj. (zákon č. 104/2000 Sb.).

Pokud nebudou brány v potaz dotace, které získal Státní fond dopravní infrastruktury, tak největším příjmem byl z výše uvedeného výnos z mýtného,

který činil v roce 2019 necelých 11 mld. (11,3 % celkových příjmů). Mýtné představuje zpoplatnění pozemní komunikace motorovým vozidlem, přičemž jeho největší povolená hmotnost činí více než 3,5 tuny, a to z důvodu návratnosti nákladů, které jsou vynaloženy na zpoplatnění pozemní komunikace, vyvolávají znečištění ovzduší a hluk z provozu těchto vozidel. Sazba mýtného je ovlivněna kategorií vozidla, počtem náprav, hmotností vozidla. Následně je daná sazba mýtného součinem ujeté vzdálenosti daného vozidla, čímž je získána výše mýtného. Můžeme tedy hovořit o výkonovém zpoplatnění (zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích).

Výběr mýtného může být prováděno několika způsoby, na rozdíl od především dřívějších způsobů, kdy bylo fyzicky vybíráno mýtné, se dnes využívá především elektronických systémů výběru mýtného, mezi které patří např.:

- mýtné brány, u kterých musí být daná vozidla vybaveny palubní jednotkou,
- satelitní systém elektronického výběru, který nepotřebuje fyzické mýtné brány, neboť je zde sofistikovanější technologie,
- systém rozpoznávání SPZ na základě kamerového systému, přičemž tento způsob je vhodný pro uzavřené prostředí, systém se obejde bez nutnosti palubní jednotky (Příbyl a Svítek, 2001).

V České republice se využívá první z uvedených způsobů, jedná se o tzv. systém elektronického mýtného (SEM), u kterého je nutné, aby dané vozidlo mělo palubní jednotku, která komunikuje s mýtnými brány. Přičemž platí, že palubní jednotka je nepřenosná. Provoz systému může zajišťovat Ministerstvo dopravy ČR, případně může se souhlasem vlády ČR pověřit provozem systému a výběrem mýtného organizaci, která je zřízená Ministerstvem dopravy ČR, příp. je v roli zakladatele. V současné době je provozovatelem systému elektronického mýtného Ředitelství silnic a dálnic ČR (Mýto CZ, 2020).

V roce 2019 činily celkové příjmy fondu 96 mld. Kč, celkové výdaje byly ve výši necelých 95 mld. Kč, přičemž dle druhu dopravy bylo jejich rozdělení následující:

- 50 mld. na pozemní komunikace,
- 43 mld. na železniční dopravu,
- 2 mld. na ostatní druhy dopravy (vnitrozemská, letecká, ostatní dráhy aj.).

Finanční prostředky jsou přitom alokovány nejen na investice, ale rovněž na údržbu, kterou například na dálnicích a silnicích I. třídy zajišťuje Ředitelství silnic a dálnic ČR, a které bylo rovněž největším příjemcem uvolněných finančních prostředků, následované Správou železnic (dříve známá jako Správa železniční dopravní cesty; Státní fond dopravní infrastruktury, 2020).

Kontrolní úlohy:

1. Definujte pojem veřejná infrastruktura a její členění.
2. Charakterizujte financování veřejné infrastruktury, a to s ohledem na druh dané infrastruktury.
3. Jmenujte druhy dopravní infrastruktury v České republice.
4. Specifikujte úlohu Státního fondu dopravní infrastruktury a jeho příjmy a alokaci výdajů.
5. Definujte mýtné, důvody jeho výběru, možnosti jeho výběru a diskutujte problematiku výběru mýtného.
6. Diskutujte problematiku dopravní infrastruktury s dopadem na životní prostředí.

Seznam literatury:

Mýto CZ. (2020). *Systém výběru mýtného*. Dostupné z: <https://mytocz.eu/cs/emytne/system-elektronickeho-vyberu-mytneho>

Příbyl, P., Svítek, M. (2001). *Inteligentní dopravní systémy*. Praha: BEN - technická literatura.

SSMSK. (2020). *Silniční síť v Moravskoslezském kraji*. Dostupné z: <http://www.ssmsk.cz/index.php/silnice/silnicni-sit>

Státní fond dopravní infrastruktury. (2020). *Výroční zpráva o činnosti a účetní závěrka Státního fondu dopravní infrastruktury za rok 2019*. Dostupné z: https://www.sfdi.cz/soubory/obrazky-clanky/dokumenty-2020/2020_vz_2019.pdf

Státní fond životního prostředí. (2020). *Národní program Životní prostředí*. Dostupné z: <https://www.narodniprogramzp.cz/>

Zákon č. 104/2000 Sb., o Státním fondu dopravní infrastruktury, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů.

TÉMA 11: FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ, VĚDY A VÝZKUMU

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit základní důvody pro podporu školství, vědy a výzkumu z veřejných zdrojů,
- definovat základní principy financování školství, vědy a výzkumu,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: financování, školství, věda a výzkum, veřejné zdroje.

Základní charakteristiky školství a jeho financování

Školství je specifickým oborem, který poskytuje vzdělání. Školství tedy přináší pozitivní externalitu. Nejen z uvedeného důvodu je veřejný zájem na vzdělanosti obyvatelstva. Vzdělání hraje významnou roli v kvalitě lidského potenciálu, který je poté důležitým determinantem ekonomického růstu, a proto jsou většinou v daném odvětví produkovány veřejné statky.

V českém vzdělávacím systému zásadní zdroje financování pocházejí z veřejných rozpočtů, což není charakteristické pro všechny vyspělé země. V ČR hrají tedy zásadní roli ve financování školství veřejné prostředky, a to jak na státní, tak municipální úrovni.

Zásadní změnu ve financování školství v ČR přinesl rok 1992, kdy vzniklo tzv. normativní financování – per capita – jednotkové neinvestiční výdaje ve formě normativů na studenta. Rozdíly ve financování existují s ohledem na jednotlivé stupně vzdělávání.

Preprimární a sekundární vzdělávání zahrnující vzdělávání poskytované předškolními zařízeními až po vzdělávání na úrovni vyšších odborných škol je upraveno školským zákonem.

Zde mohou být zřizovatelem:

- předškolní zařízení – obce, svazky obcí, církve, soukromé subjekty,
- základní školy – obce, svazky obcí, církve, soukromé subjekty,
- střední školy – kraje, církve, soukromé instituce,
- vyšší odborné školy – kraje, církve, soukromé instituce.

Z pohledu financování lze definovat dva základní zdroje:

- státní rozpočet – jedná se o převážnou část zdrojů z kapitoly školství a obsahuje zejména prostředky na mzdy, odvody, učební pomůcky, vzdělávání pracovníků, poradenskou činnost, ubytovací a stravovací služby,
- rozpočet zřizovatele zahrnující ostatní provozní a investiční výdaje.

Terciární školství je upraveno zákonem o vysokých školách. Zde lze rozlišit tyto tři typy vysokých škol:

- státní vysoké školy
- veřejné vysoké školy,
- soukromé vysoké školy.

Státní vysoké školy fungují v ČR pouze dvě: Univerzita obrany a Policejní akademie a jsou zřizovány příslušnými ministerstvy, tedy Ministerstvem obrany a Ministerstvem vnitra. Zde je třeba si dávat pozor na záměnu pojmů státní a veřejná vysoká škola.

Veřejné vysoké školy (například ZČU) jsou typické tzv. vícezdrojovým financováním, kde hlavní roli hraje financování ze státního rozpočtu. Finanční prostředky jsou určeny nejen na výukovou činnost, ale významnou roli ve financování hraje oblast vědy a výzkumu. Vícezdrojovost financování u veřejných vysokých škol obsahuje více než 70 % ze státního rozpočtu a dalšími příjmy mohou být například poplatky spojené se studiem, výnosy z vlastního majetku, výnosy z hlavní a doplňkové činnosti, příjmy z darů a dědictví a jiné veřejné zdroje jako jsou příjmy ze státních fondů, rozpočtů obcí a krajů aj.

Kromě toho fungují též vysoké školy soukromé, které jsou zřizovány soukromými subjekty a mají například formu akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným aj. a jsou financovány ze soukromých zdrojů.

Základní charakteristiky vědy a výzkumu a jejich financování

Věda a výzkum úzce souvisí se vzděláváním, a jak bylo naznačeno, v kontextu vzdělávacího systému zásadní roli hraje zejména na úrovni terciárního vzdělávání.

V České republice se dané problematice věnuje velká řada dokumentů a strategií a věda, výzkum, vývoj a inovace jsou součástí dlouhodobých vládních priorit označující danou problematiku jako výzkum, vývoj a inovace. Mezi primární legislativní úpravu problematiky výzkumu, vývoje a inovací v ČR se řadí:

Jak uvádí ČSÚ (2006) výzkum a vývoj „jsou v současné globalizované ekonomice důležitým odvětvím. Progresivními změnami ve vědě a výzkumu se přechází od

konkurenceschopnosti založené na nízké ceně ke konkurenceschopnosti založené na znalostech a inovacích“. Právě znalosti a inovace jsou podstatnou součástí ekonomického rozvoje každé společnosti, což je důvodem, proč významné místo ve financování vědy a výzkumu mají veřejné rozpočty, ať už se jedná o státní rozpočet, prostředky z EU či rozpočty municipalit. Neméně významnou roli v podpoře vědy a výzkumu hrají i soukromé domácí či zahraniční zdroje. Často také dochází ke kombinaci výše uvedených zdrojů, což dělá z financování vědy a výzkumu vícezdrojovou záležitost.

Podporu financování vědy a výzkumu je možné rozdělit na dva typy podpor:

- přímou podporu a
- nepřímou podporu.

Přímá podpora je základním nástrojem realizace vědy a výzkumu, a to nejen v ČR, ale i v mnoha zahraničních zemích. Z pohledu celkových výdajů se v ČR přímá podpora na vědu a výzkum pohybuje pod 2 % HDP (ve srovnání například s Japonskem, Rakouskem či Dánskem, kde převyšují 3 % HDP, není daný výdaj v ČR zcela velký).

Nepřímou podporu tvoří již výše uvedené daňové motivační nástroje ve formě daňových úlev, ale také může nabývat formy urychleného odpisování, zvýhodněných úvěrů či podpory rizikového kapitálu.

Základní charakteristiky přímé a nepřímé podpory zobrazuje Tab. 2.

Tab. 2: Základní charakteristiky přímé a nepřímé podpory

Přímá podpora - dotace	Nepřímá podpora - daňové zvýhodnění
<ul style="list-style-type: none"> • zaměření na státem předem definované cíle a společenské strategické záměry • podpora koncepčního dlouhodobého rozvoje výzkumných organizací • předcházení riziku tržního selhání při podpoře základního výzkumu • selektivní přístup k podpoře s rizikem vlivu dílčích subjektivních a skupinových zájmů • snižující se objem prostředků v národních dotačních programech • nízká úspěšnost projektů v soutěži • nepravidelné vyhlašování výzev • administrativní náročnost a poměrně vysoké náklady spojené s administrací, hodnocením a kontrolou projektů • ztráta soukromí výzkumné organizace či firmy – musí zveřejnit svoje záměry 	<ul style="list-style-type: none"> • přístupnost pro všechny obory • nedochází k narušení konkurenčního prostředí při splnění stanovených podmínek • tržní tlak na návratnost vynaložených prostředků • nižší administrativní a nákladová náročnost • ponechává větší prostor pro kreativitu firem při využívání VaV (plná možnost volby vlastních výzkumných a inovačních priorit a projektů) • vytváří pro podniky stabilnější prostředí při finančním plánování výzkumu • problém s určením ocenitelného prvku novosti a výzkumné nebo technické nejistoty • využití jen při existenci daňové povinnosti • nejistota uznatelnosti pro firmy (zpětná kontrola – penále)

Zdroj: Janeček a Mráček (2016).

Celkové výdaje na vědu, vývoj a inovace ze státního rozpočtu lze v ČR rozdělit na dvě části, konkrétně se jedná o:

- účelovou podporu a
- institucionální podporu.

Účelová podpora je poskytována na základě veřejné soutěže vybraným projektům výzkumu. Jedná se o grantové projekty nebo programové projekty, přičemž například v případě programových projektů se jedná o veřejné zakázky v oblasti výzkumu a vývoje v oblasti aplikačního výzkumu. Účelová podpora je též poskytována na rozvoj infrastruktury v oblasti výzkumu, vývoje a inovací a na specifický vysokoškolský výzkum.

Mezi poskytovatele účelové podpory patří například Grantová agentura České republiky, Technologická agentura ČR či vybraná ministerstva. Příjemci mohou být Akademie věd ČR, univerzity a vysoké školy, výzkumné ústavy či podniky s výzkumnými pracovišti.

Institucionální podpora je poskytována výzkumným organizacím v současné době zejména formou výdajů na jejich rozvoj, a to podle hodnocení jejich výsledků. Do tohoto typu podpory patří například i náklady na činnost Akademie věd ČR.

Více k účelové a institucionální podpoře lze nalézt v publikaci Blažka a Kraus (2019).

Kontrolní úlohy:

1. Vysvětlíte, proč je školství specifickým oborem a proč je podporováno z velké části z veřejných zdrojů.
2. Kdo může být zřizovatelem střední školy?
3. Co znamená v rámci financování školství platba „per capita“?
4. Jak se liší využití finančních prostředků u sekundárního vzdělávání pocházejících ze státního rozpočtu a z rozpočtu zřizovatele?
5. Kdo může být zřizovatelem vysoké školy v ČR a jakou právní úpravou se musí řídit?
6. Specifikujte vícezdrojové financování na úrovni veřejných vysokých škol v ČR.
7. Charakterizujte přímou a nepřímou podporu financování vědy, výzkumu a inovací v ČR a uveďte konkrétní příklad z praxe.
8. Definujte účelovou a institucionální podporu financování vědy, výzkumu a inovací v ČR a doplňte konkrétním příkladem z praxe.
9. Jaké jsou celkové výdaje na vědu a výzkum v Japonsku a jaké v ČR?

Seznam literatury:

ČSÚ. (2016). *Ekonomická oblast. Věda a výzkum*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-1134-07-2006-3_1_5_veda_a_vyzkum

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

Blažka, M., Kraus, L. (2019). *Průvodce Systémem veřejné podpory výzkumu, vývoje a inovací v české republice – 2019*. Praha: COMTES FHT a.s. a ČSNMT - Česká společnost pro nové materiály a technologie.

Janeček, M., Mráček, K. (2016). *KA 7.2: Organizace podpory výzkumu, experimentálního vývoje a inovací – Rada pro výzkum, vývoj a inovace, poskytovatelé, způsob poskytování podpory*. Praha: TAČR.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění některých zákonů (zákon o vysokých školách).

Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.

Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, v platném znění.

Zákon č. 397/2009 Sb., o informačním systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, v platném znění.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

TÉMA 12: FINANCOVÁNÍ KULTURY A ZDRAVOTNICTVÍ

Po nastudování tématu budete umět:

- vymezit základní charakteristiky kultury a zdravotnictví a důvody jejich podpor z veřejných zdrojů,
- definovat základní principy financování kultury a zdravotnictví,
- diskutovat danou problematiku.

Klíčová slova: financování, kultura, zdravotnictví, veřejný.

Základní charakteristiky kultury a její financování

Kultura má obdobně jako vzdělání velký dopad na kvalitu lidského potenciálu. Zároveň je možné uvést, že kultura je pozitivní externalitou a produkuje zejména veřejné statky, i když v rámci kultury lze nalézt všechny druhy ekonomických statků (viz text dále). Na základě výše uvedeného je veřejný zájem na tom, aby docházelo ve společnosti ke kulturnímu rozvoji.

Velmi zajímavou definici uvádí dokument Ministerstva kultury ČR *Státní kulturní politika České republiky 2009-2014*: „Kultura je významným faktorem života občanské společnosti, který podstatnou měrou napomáhá její integraci jako celku. Přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu výchovně vzdělávací, socializační, významné kreativní a hodnototvorné funkce. Kultura je prostředkem přenosu informací mezi generacemi a utváří základní identitu jedince. Propojuje Českou republiku s vnějším světem, zároveň ji však z něj i vyděluje; charakterizuje ji v porovnání s ostatními státy“. (Ministerstvo kultury ČR, 2009).

V oblasti kultury je možné se setkat se všemi druhy ekonomických statků (Hejduková, 2015). V podobě čistých veřejných statků lze například kulturu nalézt v architektuře, například při sledování historických budov při procházce města, v podobě smíšených statků vystupuje kultura například v muzeu, divadle, výstavách, kdy návštěvník platí vstupné, které je dotované, a jedná se tedy o deformovanou cenu, která neodpovídá ceně tržní (a je spolufinancované z veřejných rozpočtů). Taktéž mezi kulturními statky nalezneme čisté soukromé statky, například ve formě soukromé sbírky obrazů či vzácných šperků.

Dle řízení produkce kulturních statků lze rozlišit kulturu:

- řízenou a
- neřízenou.

Jak uvádí portál Moderní obec (2001) za neřízenou produkci kulturních statků označujeme takovou, která vychází z přirozených potřeb obyvatel určité obce či města. Může jít např. o vznik a reprodukci národních písní, tanců, kulturních obyčejů aj. Jde o činnosti, které z ekonomického hlediska nejsou v rozhodující míře závislé na přísunu určitého množství finančních a jiných prostředků. Z hlediska obecních rozpočtů je pro obce důležité to, že těmto kulturním aktivitám není třeba po ekonomické stránce věnovat zvýšenou pozornost.

Řízená produkce je realizována ve specializovaných kulturních zařízeních, Zvláštností některých druhů kulturních zařízení jsou vysoce specializované činnosti (divadelní a filmová produkce, hudební produkce, malířské umění aj.). Zde je potřeba přísunu různých prostředků, zejména finančních.

Z hlediska podpory lze definovat podporu přímou a nepřímou. Zdroje přímé podpory kultury mohou jít jak z neziskové, tak ziskové sféry. Zdroje přímé podpory spočívají ve finanční podpoře. Finanční prostředky mohou získat vlastní činností samotné kulturní instituce (například vstupné, příjmy z pronájmu nebo příjmy z vedlejší hospodářské činnosti). K nepřímým formám podpory kultury patří nefinanční podpory ve formě sociálních podpor či daňových úlev.

Základními veřejnými rozpočty finančně podporujícími kulturu v ČR jsou:

- státní rozpočet a kapitola Ministerstva kultury ČR,
- státní fondy,
- rozpočty územní samosprávy,
- rozpočet Evropské unie.

Podíl výdajů kapitoly Ministerstva kultury ČR na výdajích státního rozpočtu je velmi nízký a pohybuje se kolem 0,5 % (Nipos, 2012).

Základní charakteristiky zdravotnictví a jeho financování

Zdravotnictví je místem, kde se střetává zdravotní péče s důležitými morálními hodnotami a ekonomické prostředí se selháváním trhu (Léky na trh, 2013). Zdravotnictví je specifickým odvětvím, které zahrnuje rozličné aktivity a statky jako jsou například veřejná ochrana zdraví, zdravotnické služby, relaxační a lázeňské služby, prevence, léky a léčiva aj. (Hejduková, 2011).

Zařazení ekonomických statků ve zdravotnictví do konkrétní kategorie je dáno typem společnosti, ve které je zdravotní péče poskytována a též konkrétní

sledovanou službou či úkonem. Nalézt lze samozřejmě všechny typy ekonomických statků. Některé ze zdravotnických služeb jsou tzv. statky pod ochranou, což znamená, že stát zasahuje do jejich spotřeby formou příkazů či zákazů a postihů za nedodržování podmínek, a tak už nemůže existovat samotný tržní mechanismus. Jako příkaz lze uvést povinné očkování nebo restrikce léčiv (Hejduková, 2015; Hejduková, 2011).

Základní zdroje financování zdravotnictví lze rozdělit na dva typy:

- přímá forma financování,
- nepřímá forma financování.

Přímá forma financování zahrnuje přímou úhradu za zdravotní službu od příjemce dané služby.

Nepřímá forma zahrnuje zejména prostředky z veřejných rozpočtů (státních či municipálních), povinné pojištění, dobrovolné pojištění, zaměstnanecké pojištění, charitu či zahraniční pomoc.

Výše jsou uvedeny základní zdroje financování, avšak v mnoha zemích je možné nalézt i nefinanční podpory ve zdravotnictví, a to například daňové úlevy (snížené sazby daně na zdravotní pomůcky, léky, úkony či snížení daňového základu při bezúplatném plnění – darování na zdravotní účely apod.).

V České republice je financování zdravotnictví založeno na principu veřejného zdravotního pojištění pokrývajícím veškerou populaci a poměrně široký rozsah zdravotní péče a tedy významnou roli hrají zdravotní pojišťovny, dále státní rozpočet, kapitola Ministerstva zdravotnictví ČR, rozpočty municipalit a prostředky z EU.

Samozřejmě obdobně jako například v oblasti kultury, lze získat do zdravotnictví prostředky i ze soukromých zdrojů.

Kontrolní úlohy:

1. Definujte pojem „kultura“.
2. Uveďte rozdíly mezi řízenou a neřízenou kulturou a doplňte konkrétním příkladem z praxe.
3. Definujte přímou a nepřímou podporu kultury a doplňte konkrétním příkladem z praxe.
4. Na jakém principu je založeno financování zdravotnictví v ČR?
5. Z jakých veřejných rozpočtů je financováno zdravotnictví v ČR?
6. Kdy se lze setkat s přímou úhradou ve zdravotnictví? Uveďte konkrétní příklad z praxe.

Seznam literatury:

Hejduková, P. (2011). *Modely financování zdravotnických zařízení*. (Disertační práce). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česká republika.

Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – Teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.

Léky na trh. (2013). *Ekonomika ve zdravotnictví*. Dostupné z: <https://www.farmakoekonomie.cz/news/ekonomie-ve-zdravotnictvi1/>

Ministerstvo kultury ČR. (2009). *Státní kulturní politika České republiky 2009-2014*. Dostupné z: <http://mkcr.cz>

Moderní obec. (2001). *Financování regionální kultury*. Dostupné z: <https://www.moderniobec.cz/tema-financovani-regionalni-kultury/>

Nipos. (2012). Národní informační a poradenské středisko pro kulturu. *Statistika v kultuře*. Dostupné z: <http://nipos-mk.cz/>

TÉMA 13: SOUHRNNÉ OPAKOVÁNÍ

Stručně zodpovězte na následující otázky k uvedeným tématům:

Oblast 1 – Veřejný sektor

- Kým je prezentován veřejný sektor?
- Jaké aktivity zahrnuje veřejný sektor?
- Jak se nazývá resort, kterým je řízen veřejný sektor?
- Jaký druh ekonomického statku je veřejný sektor?
- Jaké důvody vedou ke skutečnosti, že role územní samosprávy ve veřejném sektoru nabývá na významu?

Oblast 2 – Sociální stát

- Co si lze představit pod pojmem „sociální politika“?
- Co přinesl novověk do společnosti v kontextu sociálního státu?
- Jaké problémy lze pozorovat v současném nastavení sociálního státu v ČR?
- Jakou roli v rámci sociálního státu hrála jména Beveridge a Bismarck?
- Jak lze vysvětlit, že současný sociální stát v ČR zvýhodňuje určité vrstvy společnosti?

Oblast 3 – Státní politika zaměstnanosti

- Uveďte konkrétním nástroj aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti z praxe ČR.
- Z čeho se počítá podpora při rekvalifikaci?
- Jaké faktory ovlivňují výši podpory v nezaměstnanosti?
- Uveďte délku podpůrné doby u podpory při rekvalifikaci.
- V jaké výši bude pobírat podporu v nezaměstnanosti zaměstnanec v případě, že sám ukončil poslední zaměstnání před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání bez vážného důvodu?

Oblast 4 – PPP projekty

- Jakým způsobem může probíhat produkce veřejných statků?
- Jaké faktory mohou vést k preferování využití in-house metody?
- Jaké jsou výhody a nevýhody při srovnávání PPP projektů a veřejných zakázek?
- Čím se odlišuje koncese a kvazikoncese?

- Jak vypadá současná situace v rámci zadávání PPP projektů v České republice?

Oblast 5 – Water management

- Uveďte příklady vody jako vzácného a volného statku a veřejného a soukromého statku.
- Krom ekonomického pojetí jak lze vnímat vodu s ohledem na další vědní disciplíny?
- Jaké modely může stát využít v rámci přístupů obyvatel k vodě?
- Jak se vyvíjel water management v České republice?
- Jak je možné využít spolupráci veřejného a soukromého sektoru v oblasti water managementu?

Veřejný sektor pro ekonomické a regionální geografy

Ing. Pavlína Hejduková, Ph.D., Ing. Jan Pokorný

Vydala:

Západočeská univerzita v Plzni

Univerzitní 8, 301 00 Plzeň

1. vydání, 74 stran

Plzeň 2020

ISBN 978-80-261- 0980-8

© Západočeská univerzita v Plzni

Pavlína Hejduková, Jan Pokorný